

Anna-Mari Mäkelä & Tiina Rautio

OPAS HENKIRIKOKSEN UHRIN LÄHEISELLE

OPAS HENKIRIKOKSEN UHRIN LÄHEISELLE

Anna-Mari Mäkelä
Tiina Rautio
Opinnäytetyö
Syksy 2014
Sosiaalialan koulutusohjelma
Oulun ammattikorkeakoulu Oy

TIIVISTELMÄ

Oulun ammattikorkeakoulu
Sosiaali-alan koulutusohjelma

Tekijät: Anna-Mari Mäkelä, Tiina Rautio

Opinnäytetyön nimi: Opas henkirikoksen uhrin läheiselle

Työn ohjaajat: Yliopettaja Liisa Kiviniemi, lehtori Päivi Rautio

Työn valmistumislukukausi ja -vuosi: Syksy 2014

Sivumäärä: 41 + 1

Suomessa tehdään vuosittain noin sata henkirikosta. Yhtä henkirikoksen uhria jää kaipaamaan arviolta 4-6 perheenjäsentä ja lisäksi vaihteleva määrä muita läheisiä. Henkirikos aiheuttaa läheisille vakavan kriisin. Läheiset saattavat olla varsin tietämättömiä oikeuksistaan eivätkä osaa tai jaksa hankkia tietoa. Läheisellä tässä tapauksessa tarkoitetaan lähisukulaisia tai ketä tahansa henkilöä, joka on ollut uhrin kanssa läheisessä kanssakäymisessä.

Projektimuotoisen opinnäytetyömme tulostavoitteena oli tuottaa asiasisältö henkirikoksen uhrin läheiselle suunnattuun oppaaseen. Oppaan tarkoituksena on esitellä yhteistyötahoja, joista henkirikoksen uhrin läheiset ovat saaneet tukea. Lisäksi opas selkeyttää läheisten hoidettaviksi jääviä käytännön toimia, henkirikosprosessin etenemistä sekä trauman kohtaamista. Oman ammatillisen kasvun ja kehittymisen kannalta asetimme itsellemme useampia oppimistavoitteita. Projektin asettajana toimi Henkirikoksen uhrien läheiset ry (Huoma).

Tässä raportissa kerromme projektimme taustasta, suunnittelusta ja toteutuksesta sekä arvioimme projektin onnistumista. Raportin viitekehyksessä kuvaamme läheisen tuen tarvetta, traumaa ja sen pitkittymistä sekä läheisen surutyötä. Opinnäytetyön lähteinä käytimme suomenkielistä ja vieras-kielistä kirjallisuutta sekä luotettavia internetlähteitä. Kohderyhmältämme saimme henkilökohtaisia tiedonantoja, joiden avulla oli mahdollista tuottaa oppaan sisältö mahdollisimman pitkälti henkirikoksen uhrin läheisen näkökulmasta.

Projektimme lopputuloksena syntyi opas, joka on selkeä, riittävän kattava, ajantasainen, turvallinen ja toimiva ensiapu henkirikoksen uhrin läheiselle. Opas täyttää sille asetetut laatu-kriteerit, ja saatu palaute on ollut positiivista. Oppaan jakelusta vastaa Huoma ja opas on ladattavissa myös heidän internetsivuiltaan. Kehittämisideoina jatkossa voisivat olla tutkimus henkirikoksen uhrin läheisten elämästä henkirikoksen jälkeen sekä opas henkirikoksen tekijän läheiselle.

Asiasanat: henkirikoksen uhri, läheisen menetys, traumaattinen kokemus

ABSTRACT

Oulu University of Applied Sciences
Degree Programme in Social Services

Authors: Anna-Mari Mäkelä, Tiina Rautio

Title of thesis: A Guide for Families and Friends of homicide Victims

Supervisors: Principal Lecturer Liisa Kiviniemi, Senior Lecturer Päivi Rautio

Term and year when thesis was submitted: Autumn 2014

Number of pages: 41 + 1

Approximately one hundred homicides are committed in Finland every year. One victim will be missed by 4-6 family members and also by a varying number of other close friends. A homicide causes a serious crisis to the family and friends of the victim. They may not be aware of their rights, and do not know how or cannot find the strength to look for information. In this study, 'family and friends' is used to refer to close relatives or any other people who were in close contact with the victim.

Our thesis was carried out as a project and its objective was to produce the contents for a guide intended for families and friends of homicide victims. The purpose of the guide is to provide the target group with contact information of the different partner organisations where others in a similar situation have found support. The guide also clarifies which practical things will have to be taken care of by the family and friends; what kind of criminal process follows a homicide and how people react when affected by trauma. From the point of view of our own professional growth and development we set several learning goals for ourselves. The guide was commissioned by Huoma, the Finnish Association for Families and Friends of Homicide Victims.

In our report, we describe the background, planning and implementation of our research and development project, and evaluate its outcome. In the theoretical framework we describe the grieving process and the need for support by the family and friends, as well as trauma and prolonged trauma. As background information, we used literature in Finnish and other languages as well as reliable sources on the internet. We also received personal accounts from our target group, which made it possible to write the guide from the point of view of friends and family.

The guide compiled during our project is reasonably comprehensive, clear, safe and effective up-to-date first aid for the family and friends of a homicide victim. The guide meets the quality criteria set, and the feedback received has been positive. Huoma is responsible for the distribution of the guide and it can also be downloaded from their website. A study on the lives of family and friends bereaved by homicide, as well as a guide for the friends and family of homicide offenders, are possible ideas for further research and development.

Keywords: homicide victim, loss of a loved one, traumatic experience

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	6
2 LÄHEISEN TUEN TARVE	8
2.1 Trauman vaiheet	9
2.2 Pitkittynyt trauma.....	11
2.3 Läheisen surutyö.....	14
3 PROJEKTIN TAVOITTEET	16
4 PROJEKTIOORGANISAATIO	17
5 PROJEKTIN VAIHEET	19
5.1 Tuotteen ideointi ja luonnostelu	20
5.2 Tuotteen suunnittelu ja kehittäminen.....	21
5.3 Tuotteen toteutus ja viimeistely.....	23
6 PROJEKTIN ARVIOINTI.....	25
6.1 Prosessin arviointi	25
6.2 Tuotteen arviointi.....	28
6.3 Tuotteen graafinen ulkoasu	31
7 POHDINTA	33
LÄHTEET	38
LIITTEET	42

1 JOHDANTO

Suomessa menehtyy henkirikoksen uhrina vuosittain noin 100 ihmistä. Henkirikollisuuden taso 1970-luvun puolesta välistä 1990-luvun loppupuolelle on ollut vakaa, noin kolme rikosta 100 000 asukasta kohden. Tilastokeskuksen mukaan henkirikokset (tappo, murha, surma) ovat olleet laskussa 2000-luvulla. Vuonna 2000 henkirikoksia tehtiin 146 ja vuonna 2012 määrä oli 89. (Tilastokeskus 2014, viitattu 12.1.2014.) Vuonna 2012 rikollisuustaso oli 100 000 asukasta kohti 2,0. Henkirikoksissa laskua on tapahtunut selvästi viimeisen viidentoista vuoden aikana, mutta ajoittain on ollut suuria vaihteluja. Yksinomaan laskua on tapahtunut miesten tekemissä henkirikoksissa, jotka ovat kohdistuneet sekä miehiin että naisiin. Henkirikoksia tapahtuu pääasiassa keski-ikäisten miesten alkoholinkäyttötilanteissa. Vuosina 2003–2011 tapahtuneissa aikuisten välisissä henkirikoksissa kaikki osapuolet olivat humalassa 69 %:ssa tapauksista ja 83 %:ssa tapauksista humalassa oli ainakin yksi osapuoli. Tuttavan tai ystävän surmaama mies on yleisin uhri henkirikoksissa. Toisena tulee parisuhdekumppanin surmaama nainen ja kolmantena henkirikos, jossa uhrina on mies, jonka surmaa uhrille entuudestaan tuntematon henkilö. Henkirikokset tapahtuvat yleensä yksityisasunnoissa, 40 %:ssa tapauksista surmatyöt tapahtuvat uhrin kotona ja noin joka viides henkirikos tehdään julkisilla paikoilla. Alueellisesti korkeimmat rikollisuustasot ovat Itä- ja Pohjois-Suomessa, tällä vuosikymmenellä Lapissa, ja alhaisimmat läntisellä Uudellamaalla. Suomessa henkirikoksien määrä on keskimääräistä korkeampi verrattuna muihin Euroopan maihin. Korkea rikollisuustaso johtuu suurelta osin työttömistä keski-ikäisistä miesalkoholisteista, joiden rikollisuustaso on poikkeuksellisen korkea. Muuten Suomen henkirikollisuus ei juuri poikkea läntisen Euroopan maiden tilanteesta. (Poliisiammattikorkeakoulu 2014, viitattu 12.1.2014; Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos 2013, viitattu 21.1.2014; Poijula 2010, viitattu 21.1.2014.)

Henkirikos on ennustamaton traumaattinen tapahtuma, johon ei voi etukäteen psyykkisesti valmistautua. Tapahtuma on usein kontrolloimaton eikä siihen pystytä vaikuttamaan omalla käyttäytymisellä tai toiminnalla. (Saari 2003, 15–16, 22–23.) Traumaattinen tapahtuma koetaan myös uhkavana, mikä aiheuttaa epätavallisen voimakkaita reaktioita, jotka häiritsevät normaalia elämää. (Pojula 2002, 70.) Usein traumaattiset tapahtumat ovat niin koettelevia, että ne muuttavat elämänarvoja. Ympäriämme tapahtuu paljon ikäviä asioita, joista kuulemme esimerkiksi televisiosta. Nämä asiat eivät haavoita, jos ne eivät kosketa henkilökohtaisesti. Omalle kohdalle tai läheisille sattuva tragedia koskettaa henkilökohtaisesti, jolloin syntyy tietoisuus omasta haavoittuvuudesta. (Saari 2003, 25.) Tavallisesti ihmisellä on uskomus, että maailma on hyvä ja ihmiset arvokkaita. Tämän

uskomuksen kautta ajatellaan, että itselle ja läheisille ei voi sattua mitään pahaa. Traumaattinen tapahtuma voi murskata tämän uskomuksen. Tällöin katoaa myös haavoittumattomuuden illuusio ja tilanteen hallittavuuden tunne, eikä maailmaa koeta enää turvallisena paikkana. (Pojjula 2002, 71.) Traumaattisessa tilanteessa kaikki tapahtuu nopeasti ja rajusti, jolloin omien sisäisten reaktioiden hallinta yleensä vaikeutuu. Tunteena voi olla, että tilannetta ei voi kestää eikä siitä voi selvitä. Traumaattisen tapahtuman myötä kaikki muuttuu: raha, omaisuus ja työ menettävät merkityksensä, vain perheellä ja ihmissuhteilla on merkitystä. Tapahtuman myötä tullut elämänmuutos on hyvin vaativa, ja yksikin traumaattinen tapahtuma elämässä vaikuttaa hyvin laajasti. Traumaattisesta tapahtumasta selviytymiseen tarvitaan usein kaikki omat voimavarat sekä tarvittaessa myös ulkopuolista apua ja tukea. (Saari 2003, 26–27.)

Soili Poijula on tutkinut Henkirikoksen uhrien läheiset ry:n (Huoma) ja sosiaali- ja terveysministeriön ”Henkirikosuhrien perheiden selviytyminen: mielenterveydelliset ja sosiaaliset seuraukset sekä hoidon ja palveluiden merkitys” -hankkeessa yksittäisten henkirikosuhrien perheenjäsenten selviytymistä. Tutkimuksen tulokset osoittivat muun muassa, että tutkimukseen osallistuneista ammatillista mielenterveysapua oli saanut alle 50 %, vertaistukea oli saanut 30 % ja tutkimukseen osallistuneista suurin osa ei tiennyt Huoman olemassaolosta. Henkirikosuhrien läheiset olivat toivoneet muun muassa laajempaa yhteistyötä viranomaistahojen ja järjestöjen välillä, aktiivisempaa tiedottamista Huoman toiminnasta sekä selviytymisopasta henkirikoksen jälkeiseen prosessiin. Huoma halusi vastata läheisten tarpeeseen ja näin syntyi idea tuottaa opas henkirikoksen uhrin läheiselle. Projektimme tavoitteena oli tuottaa asiasisältö henkirikoksen uhrin läheiselle suunnattuun oppaaseen. Oppaan tarkoituksena on esitellä yhteistyötahoja, joista henkirikoksen uhrin läheiset ovat saaneet tukea. Opas selkeyttää lisäksi läheisten hoidettaviksi jääviä käytännön toimia, henkirikosprosessin etenemistä sekä trauman kohtaamista. Oppaan lähteinä käytimme suomenkielistä ja vieraskielistä kirjallisuutta sekä luotettavia internetlähteitä. Kohderyhmältämme saimme henkilökohtaisia tiedonantoja, joiden avulla oli mahdollista tuottaa oppaan sisältö mahdollisimman pitkälti henkirikoksen uhrin läheisen näkökulmasta.

Projektimme asettajana toimi Huoma, jonka tavoitteena on edistää henkirikoksen uhrin läheisten selviytymistä ja eheytymistä sekä auttaa elämään läheisten menettämisen aiheuttaman surun kanssa. Huoman toimintamuotoja ovat paikalliset vertaistukiryhmät, valtakunnalliset vertaistukiviihkonloput sekä tukihenkilötoiminta. (Huoma 2014, viitattu 5.11.2014.)

2 LÄHEISEN TUEN TARVE

Yhtä henkirikoksen uhria jää kaipaamaan arviolta 4-6 perheenjäsentä ja lisäksi vaihteleva määrä muita läheisiä. Viktimologia eli uhritutkimus määrittelee myös henkirikoksen uhrien omaiset rikosuhreiksi, tarkemmin sekundaariuhreiksi. (Pojjula 2010, 9.) Henkirikoksen uhrin läheiset eivät välttämättä tiedä, mitä tragedian jälkeen pitäisi tehdä. He voivat olla varsin tietämättömiä oikeuksistaan eivätkä osaa tai jaksa hankkia tietoa. Lakikirjat ovat vaikeaselkoisia ja lakipykälät vaikeasti tulkittavia, jos niihin ei ole ollut tarvetta perehtyä aikaisemmin. Omaisten tai läheisten kyky omaksua annettua tietoa ei ole kriisistä johtuen parhaimmillaan. Käytännön järjestelyistä olisi huolehdittava ajallaan ja löydettävä vastauksia rikosprosessiin liittyviin kysymyksiin. Kriisissä oleva ihminen tarvitsee helposti ymmärrettävää tietoa, jota tulisi olla tarjolla sekä kirjallisena että suullisena. (Koivukangas 2007, 2.)

Rikosuhrilla tarkoitetaan henkilöä tai ryhmää, joka on vahingoittunut tai kokenut menetyksen rikoksen seurauksena. Primaariuhrien lisäksi uhreja ovat epäsuorat eli sekundaariset uhrin läheiset, jollaisiksi henkirikoksen uhrin läheiset luokitellaan. (Pojjula 2010, 11.) Henkirikoksen tapahtuessa apua tarvitsevat usein sekä uhrin läheiset, että tapahtuman todistajat. Henkirikos aiheuttaa läheisille vakavan kriisin, ja myös todistajat voivat kokea tapahtuman hyvin traumaattisena. Tilannetta vaikeuttaa usein henkirikoksen tekijän kuuluminen sekä uhrin että uhrin läheisten lähipiiriin. Läheiset joutuvat kantamaan raskasta taakkaa henkirikosten saaman runsaan, usein skandaalihakuisen julkisuuden vuoksi. Suomessa ei ole riittävästi kiinnitetty huomiota todistajien suojaan ja tukemiseen, ja henkirikoksen uhrin omaiset ovat oikeusprosessissa usein todistajan asemassa. (Rantanen, Rossinen & Kjällman 2011, 49–50.)

”Trauma määritellään henkiseksi tai ruumiilliseksi vaurioksi tai haavaksi. Sen voi aiheuttaa traumaattisoiva tapahtuma, joka saa aikaan traumaattista stressiä” (Traumaterapiakeskus 2013, viitattu 28.12.2013). Stressillä tarkoitetaan rasitusta tai painetta, jolloin henkinen ja ruumiillinen rasitus aiheuttavat sekä epätasapainotilan että ruumiillisen ja henkisen sopeutumisreaktion. Muuttunut käyttäytyminen, ruumiilliset oireet ja/tai tunnereaktiot voivat kertoa ahdistuksesta. (Pojjula 2002, 70.) Trauma on voimakas tapahtuma ja sen vaikutukset ovat äkillisiä ja pitkiä. Traumaan liittyy runsaasti vahvoja ärsykeitä, jotka vaikuttavat kykyyn hallita kiihtymisen tunnetta ja sen työstämistä. (Saari 2003, 15–16.) Kuolemansyyn ollessa itsemurha tai henkirikos, voi syyttämisen ja vihan tunteet pysyä surevan mielessä muuttumattomina vielä vuosia. Sureva voi tarvita ulkopuolista

apua, jos läheisten antama tuki ei riitä. Katkeruus, toistuva vihan ja vihamielisyyden tunteminen, kaunaisuus, kostonhalu sekä halu syyttää ja vahingoittaa toisia kuuluvat syyttämisen ja vihan reaktioihin. (Poijula 2002, 61.)

Vaikean kriisin läpikäyminen vaatii paljon sekä psyykkisiä voimavaroja että fyysistä jaksamista. Tuskan kasvaessa liian suureksi, asioiden selvittely voi jäädä kesken. Lääkärin määräämät lääkkeet voivat auttaa pahimman ahdistuksen aikana, mutta lääkkeiden pitkäaikainen käyttö voi siirtää asian käsittelyä ja lisätä ongelmia. Jokaisella on omat selviytymiskeinonsa, jotka ovat muokkautuneet elämäkokemusten ja persoonallisuuden mukaan, mutta keinoja voi myös harjaannuttaa ja kehittää. Työntekoa tai opiskelua olisi hyvä jatkaa oman jaksamisen mukaan. (Suomen mielenterveysseura 2014, viitattu 12.10.2014.)

Traumaattisesta tapahtumasta selviämisen lähtökohtana on asian kohtaaminen ja sen hyväksyminen. Tärkeää on myös tapahtuman aiheuttamien psyykkisten reaktioiden työstäminen. Laaja ja hyvin toimiva sosiaalinen verkosto auttaa traumaattisen kokemuksen käsittelyssä. Ympärillä olevat ihmiset toimivat kuuntelijoina, tukijoina ja heidän kanssaan voi jakaa kokemuksia. (Saari 2003, 156, 163, 165.) On olemassa paljon hyviä reagointi- ja käsittelymalleja, jotka auttavat traumaattisesta kokemuksesta selviytymistä. Ne laukeavat automaattisesti ja lisäävät käsittelyprosessin tehokkuutta ja etenemistä. Kaikki reagointimallit eivät kuitenkaan edistä tai tehosta asian käsittelyä, koska vuosien saatossa on voitu omaksua käsittelyä estäviä ja vaikeuttavia tapoja. (Saari 2003, 41.)

2.1 Trauman vaiheet

Traumaattisen tapahtuman aikaansaamat reaktiot ovat ihmisten suojakeinoja ja noudattavat luonnollista kulkua. Traumaattisen kokemuksen käsittelyprosessissa tulevat esille eri vaiheet: sokki, reaktiovaihe, työstämis- ja käsittelyvaihe sekä uudelleen orientoitumisen vaihe. Eri vaiheiden aikarajat ovat liukuvia, yksilökohtaiset erot sekä tilannekohtaiset erot ovat suuria. (Palosaari 2008, 53–54.)

Sokkivaihe

Traumaattisen tapahtuman sattuessa ensimmäinen reaktio on psyykinen sokki. Psyykkisessä sokissa mieli suojaa sellaiselta tiedolta ja kokemukselta, jota ei kyetä ottamaan vastaan ja jota ei keestetä. (Saari 2003, 42.) Tapahtuma aiheuttaa sietämättömiä tunteita, jotka sokki puuduttaa ja

auttaa toimimaan tarkoituksenmukaisesti (Palosaari 2008, 54). Psykkisessä sokissa aistit ovat avoinna vastaanottamaan kaikki vaikutteet ilman valikoimista tai muokkaamista. Tämän vuoksi aistivaikutelmat ja mielikuvat ovat erittäin voimakkaita, selkeitä ja yksityiskohtaisia. (Saari 2003, 42.) Sokin pohjalla voi olla erilaisia aistihavaintoja kuten näkyjä, hajuja, ääniä tai kosketuksia. Aistihavaintoihin liittyy myös voimakkaita tunnelatauksia, kuten tuskaa ja säikähdyksiä. Sokki sulkee aistihavainnot usein niin nopeasti, että niitä on vaikea jälkikäteen muistaa. Aistihavainnot jäävät muistiin pinnan alle ja ne tulisi ottaa huomioon toipumisprosessissa. (Palosaari 2008, 54.) Ensimmäiset kohdatut henkilöt tekevät voimakkaan vaikutuksen sokkitilassa olevaan ja nämä kohtaamiset muistetaan läpi koko elämän. Muiden henkilöiden kohtaaminen antaa tapahtumalle sävyn, joka voi olla myönteinen tai kielteinen, tuskaa lisäävä. Sokissa käsitys ajasta muuttuu. Puhutaan subjektiivisesta ajasta, tarkoittaen sitä, kuinka pitkältä aika tuntui. Aivot toimivat sokissa ylitehokkaasti, jonka vuoksi kaikki elämänvarrella kertyneet kokemukset ja tiedot tulevat käyttöön automaattisesti. Psykkisen sokin perimmäinen tarkoitus on henkiinjääminen, jota tukee toimintakyvyn säilymisen lisäksi tunteettomuus, myös kipua kohtaan. (Saari 2003, 43–44, 46–47.) Sokkivaihe voi kestää muutamasta sekunnista vuorokausiin (Poijula 2002, 71).

Reaktiovaihe

Vaara- ja uhkatilanteen täytyy olla ohi, jotta reaktiovaiheeseen siirtyminen on mahdollista. Reaktiovaiheessa tunteet päästetään irti ja huomataan tapahtuman merkitys omalle elämälle, tullaan tietoiseksi tapahtuneesta. Tunteet ailahtelevat laidasta laitaan; välillä itkettää, välillä on helpotuksen tunteita, mutta myös pelon, vihan ja aggression tunteita. Yleensä pelon aiheena on läheisten ihmisten turvallisuus, mutta pelko voi kohdistua myös itseän. Tyypillistä ovat itsesytykset ja syyllisyydentunnot. Suojamekanismi toimii omien vaikeiden tunteiden suojana, jolloin syyttäminen ja syyllistäminen kohdistuvat ulkopuolisiin. (Saari 2003, 52–54.) Reaktiovaiheessa saattaa ilmetä myös muisti- ja keskittymisvaikeuksia, jotka voivat kestää työstämis- ja käsittelyvaiheeseen asti. Levottomuutta, ajatusten katkeilua ja asioiden muistamattomuutta saattaa esiintyä pitkään, eikä niitä osata enää välttämättä yhdistää tapahtuneeseen. Reaktiovaiheen muuttunut käytös saattaa herättää lähipiirin huolen mahdollisista pysyvistä luonteen muutoksista tai dementiaasta. (Palosaari 2008, 63.) Traumaattisiin kokemuksiin liittyy usein myös läheisen häpeän tunne, jonka voi aiheuttaa esimerkiksi omaisen itsemurha, raiskaus tai väkivallan kohteeksi joutuminen. Häpeän tunne ei ole järjellisesti hallittavissa. Häpeän tunne ei helpota, vaikka läheinen tiedostaa, ettei tapahtunut ole omaa syytä. Kehollisia oireita ovat muun muassa vapina, pahoinvointi, palelu, hikoilu, sydämentykytyks, univaikeudet ja väsymys, johon nukkuminen ei tuo helpotusta. Kokemusta työstetään ulos itsestä reaktiovaiheen tunteiden avulla, joita ei tulisi tukahduttaa. Tapahtuneesta puhuminen auttaa

kestämään omia tuntemuksia paremmin. Reaktiovaihe kestää kahdesta päivästä kahteen viikkoon, mutta yksilölliset erot ovat suuria. (Saari 2003, 55–56, 59.)

Työstämis- ja käsittelyvaihe

Työstämis- ja käsittelyvaiheessa tapahtuneesta puhuminen tuntuu väsyttävältä. Mieli alkaa sulkeutua traumaattisen tapahtuman jälkeen, mutta jatkaa kokemuksen käsittelyä joko tietoisesti tai tiedostamatta. Työstämis- ja käsittelyvaiheeseen kuuluvat muisti- ja keskittymisvaikeudet. Tällöin osa tarkkaavaisuudesta suuntautuu kokemuksen käsittelyyn, minkä vuoksi muisti ja keskittyminen pettävät tavallista useammin. Tapahtuman työstäminen voi purkautua esimerkiksi maltin menettämisenä ja raivokohtauksina. Ärtäisyys saattaa jatkua useita viikkoja, jolloin ihmissuhteet joutuvat koe-tukselle. Tässä vaiheessa on ominaista haluta olla yksin ja työstää asiaa omassa mielessään esimerkiksi kuuntelemalla musiikkia, lukemalla kirjoja tai kirjoittamalla. Eristäytyneisyys saattaa olla pahaksi, koska tästä on lyhyt matka masennukseen. (Saari 2003, 60, 63–64.) Työstämis- ja käsittelyvaiheessa päästään eteenpäin vihan, katkeruuden tai epäuskon keskeltä. Esiin pääsee surun tunne, joka tarvitsee tilaa. Suru voi kestää vuosiakin ja väistyy vähitellen tämän hetken tieltä. Menetyksestä tulee osa sisäistä elämää, se ei unohdu koskaan. (Palosaari 2008, 66.)

Uudelleen orientoitumisen vaihe

Traumaattisen tapahtuman hyväksyminen auttaa sopeutumaan tapahtuman tuomiin muutoksiin. Aluksi oma kiinnostus elämään on vähäistä, mutta läheisten vaatiessa voidaan toimintaa yrittää muuttaa heidän mielikseen. Ajan kuluessa oma kiinnostus elämään lisääntyy. Jotkut menetyksen kokeneet haluavat, että kaikki asiat olisivat hetkessä ohii; hautajaiset järjestetään ja tavarat hävitetään heti tapahtuman jälkeen. Toiset taas haluavat pitää kaikki tavarat tallessa, eivät halua jatkaa omaa elämää ja jäävät kiinni suruun. Traumaattisen kokemuksen työstämisessä on yksilöllisiä eroja esimerkiksi prosessin vaiheiden kestossa, järjestyksessä tai jonkin vaiheen puuttumisena. (Saari 2003, 67–68.)

2.2 Pitkittänyt trauma

Traumaattisella kriisillä tarkoitetaan psyykkistä tilaa, johon voi ajautua uhkaavan tapahtuman seurauksena. Trauman aiheuttamaan epätasapainotilaan pyritään koko ajan kehittämään uusia selviytymiskeinoja, koska aiemmin toimineet keinot eivät riitä. (Poijula 2002, 70–71.) Traumaattisen kokemuksen käsittely saattaa jumittua reaktiovaiheeseen, josta käytetään nimitystä **posttraumaattinen stressihäiriö**. Tällöin voimakkaat reaktiot ja oireet jäävät päälle, eivätkä heikkene ajan

myötä. Osa traumaattisen tapahtuman kokeneista ei kykene käsittelemään asiaa omien henkilökohtaisten voimavarojen ja sosiaalisen verkoston avulla, jolloin seurauksena on usein **traumaperäinen stressihäiriö** tai siihen liittyvät oireet. **Akuutissa traumaperäisessä stressihäiriössä** oireet voimistuvat tai jatkuvat yli kuukauden voimakkaina. **Viivästyneessä traumaperäisessä stressihäiriössä** oireet tulevat vasta noin puolen vuoden kuluttua traumaattisen tapahtuman jälkeen. Hoitoon ohjautumista ajatellen traumaperäinen stressihäiriö tunnistetaan yleensä helposti, jolloin siihen pystytään yhdistämään alkuperäinen traumaattinen tapahtuma. Oireiden ilmaantuminen kuukausien viiveellä on mahdollista, jolloin varsinaista häiriön aiheuttajaa ei välttämättä tunnisteta. Tällöin on vaarana, että hoidetaan vain oireita. Pelkkä oireiden hoitaminen ei yleensä tuota tuloksia, vaan pysyviä tuloksia saadaan aikaan, kun tiedostetaan alkuperäinen aiheuttaja ja käydään läpi siihen liittyvät tunteet ja ajatukset. (Saari 2000, 77, 79.)

Voimakkaat ja tuskalliset muistot kuolleesta, sekoamisen tunteet sekä kyvyttömyys hyväksyä tapahtumaa todeksi, liittyvät **traumaattiseen suruun**. Muita tyypillisiä tuntemuksia ovat esimerkiksi vaikeus uskoa elämän jatkuvan ilman kuollutta läheistä, elämän merkityksettömäksi kokeminen, halu välttää kaikkea mikä muistuttaa kuolleesta (paikat, tunteet ja ajatukset) sekä tunne, että osa itsestä on kuollut. Tunnereaktioiden puuttuminen saattaa myös liittyä traumaattiseen suruun. Traumaattisen tapahtuman kokenut ihminen irrottautuu tapahtumasta, koska hänen mielensä ei kykene hyväksymään tapahtunutta. Ihminen voi kokea samaan aikaan sekä suunnatonta kärsimystä että ulkopuolisuuden tunnetta. Puhuminen auttaa ymmärtämään tapahtuneen todeksi. Sopeutuminen muuttuneeseen ympäristöön on mahdollista, kun tapahtumaa on käsitelty tarpeeksi. Traumaattinen suru muuttuu tavalliseksi suruksi, jolloin kyetään etsimään lohduttavia muistoja menetetyistä ihmisistä eikä asia ole enää jatkuvasti mielessä. Vähitellen tapahtuma muuttuu osaksi omaa elämäntarinaa ja tulevaisuuden näkeminen alkaa tuntua mahdolliselta. (Liikamaa 2010, viitattu 12.10.2014.)

Traumaattisen kokemuksen käsittelemättä jättäminen altistaa psyykkisille häiriöille ja laukaisee niitä. Traumaattisen tapahtuman kokenut ei välttämättä itse osaa yhdistää tai ei kykene muistamaan tapahtunutta ja sen merkitystä. Mielenterveystyössä tiedostetaan psyykkisten traumojen merkitys psyykkisten häiriöiden aiheuttajana ja taustatekijänä. Viimeaikaisista tutkimuksista käy ilmi, että psyykinen traumatisoituminen vaikuttaa somaattisten sairauksien kehittymiseen ja sai-

rauksista toipumiseen. Sairastumista on edeltänyt vaikea traumaattinen kokemus, jota ei ole käsitelty asiakkaan voimavarojen puutteiden vuoksi. Traumaattisen kokemuksen ja sen aiheuttaman sairastumisen välillä voi olla muutama kuukausi tai useita vuosia. (Saari 2000, 94).

Lapsen traumaattinen kriisi

Lapsen traumasta ja siitä toipumisesta ei ole saatavilla hyväksi osoittautunutta teoriaa, joten lapseen sovelletaan aikuisen traumaattisen kriisin teorioita. Lasten elämäkokemukset ja kehitysvaiheet eivät kuitenkaan ole samalla tasolla kuin aikuisilla, minkä vuoksi myös lasten reaktiot ovat erilaisia. Traumaattisen kokemuksen sulattelu vaatii psyykkistä työtä, jonka vuoksi lapsi käyttäytyy eri tavoin kuin normaalisti. Traumaattisen kriisin vaiheet ovat usein päällekkäisiä ja lapsen on tärkeää tietää mitä kriittisen tapahtuman jälkeen on odotettavissa. Trauman kokenut lapsi voi reagoida esimerkiksi lamaantumalla tai jatkamalla aikaisempaa toimintaa, kuin mitään ei olisi tapahtunut. (Poijula 2007, 28, 32–33.)

Lapsen traumaattisessa kriisissä lapsi tulee surulliseksi, ärtyisäksi tai ahdistuu. Ongelmat saattavat olla liian vaikeita kestää ja lapsella voi ilmetä uniongelmia. Tämän vaiheen jälkeen lapsi käyttäytyy melko normaalisti, vaikka hän yhä miettii tapahtunutta. Lapsi sopeutuu tilanteeseen, vaikka ei hyväksykään, että hänelle tapahtui ikäviä asioita. Traumaattista tapahtumaa tulisi käydä lapsen kanssa läpi niin kauan, että lapsi tottuu trauman herättämiin pelkoreaktioihin. Näin reaktiot lievittyvät ja lapsi huomaa, että hän on turvassa. (Poijula 2007, 36–37.)

Lapsen tulee saada puhua tapahtuneesta, saada apua tunteiden kestämiseen ja niiden sanoittamiseen. Tapahtumaa läpi käydessä tulisi selvittää mitä lapsi on kuullut, nähnyt, haistanut, tehnyt ja tuntenut. Toistuva keskustelu lapsen kanssa helpottaa asian käsittelyä, kunhan lapsi saa kysyä ja reagoida omalla tavallaan. On tärkeää selvittää, mitä henkirikoksen jälkeen tapahtui ja millaisia kuvitelmia lapselle on siitä jäänyt. Eräs keino on antaa lapsen piirtää ja kertoa tapahtuneesta. Aikuinen voi kertoa tosiasiat tapahtuneesta esimerkiksi nukkeja ja leikkikaluja apuna käyttäen, jolloin on mahdollista käsitellä myös hautajaisiin liittyviä asioita. Lapselle on hyvä kertoa, että tapahtuneesta tiedotetaan myös päiväkodin tai koulun työntekijöille, toisille lapsille ja lasten vanhemmille, jotta hänen paluunsa arkeen olisi mahdollisimman mutkatonta. (Poijula 2007, 277–279.)

Lapsen traumaattinen suru

Läheisen ystävän tai perheenjäsenen menetys voi aiheuttaa joillekin lapsille traumaattisen surun. Traumaattisesta surusta kärsivät lapset kokevat kuoleman traumaattisena, olipa kyse odottamattomasta tai luonnollisesta kuolemasta. Tällöin lapset eivät kykene etenemään suruprosessissa, koska myös kauniit ajatukset ja muistot uhrista tuovat mieleen kuoleman ja sen traumaattisuuden. (Dart Center For Journalism & Trauma 2010, viitattu 8.9.2014.)

2.3 Läheisen surutyö

Surutyö on kenties raskain työ, mitä ihminen koskaan joutuu tekemään, eikä suruun ei ole muuta hoitoa kuin sureminen (Poijula 2002, 11). Henkirikoksen uhrin läheisen suru on monimutkainen ja sen tiedetään olevan syvempää ja pitkäkestoisempaa kuin normaalin surun. Traagisella kuolemalla on lisäksi traumatisoiva vaikutus. Läheiset uhriutuvat kahdesti, ensin rikoksesta ja sitten pakollisesta osallisuudesta poliisitutkintaan. Läheisten surun ja vihan käsittely alkaa yleensä vasta oikeusprosessin päätyttyä. (Poijula 2010, 9,12,18).

Poijulan tutkimuksessa mukana olleista monet rikosuhrien läheiset olivat kokeneet eristäytyneisyyttä erityisesti surun alkuaikoina (Poijula 2010, 22). Opinnäytetyöprosessin aikana keskustelimme henkirikoksen uhrien läheisten kanssa. Läheisten kertoma tukee edellistä, sille he tunsivat kokeneensa muutoksia omissa ihmissuhteissaan. Läheiset kertoivat vetäytyneensä toisten seurasta, mutta huomasivat myös toisten vetäytyvän heidän seurastaan. Yleensä tapahtumasta tulee tarve puhua jossakin vaiheessa, mikä saattaa koetella ihmissuhteita (Poijula 2010, 18). Läheisillä olisi hyvä olla edes yksi henkilö tukena, joka antaa surra arvostelematta ja tuomitsematta sekä antaa puhua tai olla puhumatta (Poijula 2010, 21; Victims of Homicide Support Society of Edmonton 2009, viitattu 23.9.2014). Sanoja ei aina tarvita, vaan pelkkä läsnäolo riittää usein tueksi (Dyregrov & Dyregrov 2007, viitattu 8.9.2014).

Surevien vertaistuellla tarkoitetaan saman kokeneen läheisen tapaamista ryhmässä tai yksityisestä aloitteesta. Läheiset kokevat, että vain saman kokenut voi antaa tarvittavaa tukea ja lohtua, koska toinen tietää mistä on kysymys. (Poijula 2010, 22, 55; Victims of Homicide Support Society of Edmonton 2009, viitattu 23.9.2014.) Tapaamamme henkirikoksen uhrien läheiset kertoivat saaneensa tukea perheiltään, mutta kokivat Huoman tarjoaman vertaistuen myös erityisen tärkeäksi. He kertoivat kuinka helpottavaa ja tärkeää oli kuulla, etteivät he ole ainoat siinä tilanteessa. Vertaistuki

koettiin jopa tärkeämmäksi kuin ammattiapu. Sururyhmissä käytäviin keskusteluihin läheiset kaipa-
sivat kuitenkin enemmän myönteistä, kohti selviytymistä vievää otetta.

3 PROJEKTIN TAVOITTEET

Projektimuotoisen opinnäytetyömme **tulostavoitteena** on tuottaa asiasisältö henkirikoksen uhrin läheiselle suunnattuun oppaaseen. Oppaan tarkoituksena on esitellä yhteistyötahoja, joista henkirikoksen uhrin läheiset ovat saaneet tukea. Lisäksi oppaan tulee selkeyttää läheisten hoidettaviksi jääviä käytännön toimia, henkirikosprosessin etenemistä sekä trauman kohtaamista. Laatuksellista oppaan on tarkoitus olla selkeä, riittävän kattava, ajantasainen, turvallinen ja toimiva ensiapu henkirikoksen uhrin läheisille.

Toiminnalliset tavoitteet liittyvät kaikkien tuotetta käyttävien toimintaan joko suoraan tai välillisesti. Tavoitteissa voidaan erikseen nimetä välittömät käyttäjät ja hyödynsaajat sekä tuotteen lopulliset hyötyjät. Toiminnallisissa tavoitteissa kuvataan projektin tuloksilla aikaan saatavaa toimintaa tai toiminnan muutosta. Välittömänä toiminnallisena tavoitteena projektissa on, että Huoma jakaa opaslehteä henkirikoksen uhrin läheisille. Keskipitkän aikavälin tavoitteena on, että opas on aktiivisessa käytössä ja kohderyhmä saa siitä apua selviytyäkseen henkirikoksen jälkeisestä prosessista. Pitkän aikavälin tavoitteena on, että opas on tuttu viranomaistahoille ja he osaavat hyödyntää sitä.

Oppimistavoitteenamme on tietämyksen lisääminen ja syventäminen henkirikosuhrin läheisen läpikäymisestä prosessista. Tavoitteenamme on myös lisätä omaa ymmärrystä, miten tilanteesta on mahdollista selvittää tai ainakin yrittää selvittää. Lisäksi tavoitteenamme on saada kokemusta projektin suunnittelusta ja toteutuksesta sekä tuotekehittelystä, jotka mielletään myös sosionomin kompetensseihin kuuluvaksi tutkimukselliseksi kehittämisosaamiseksi. Muihin sosionomin kompetensseihin liittyen tavoitteenamme on kehittää erityisesti ammattietiikkaa, palvelujärjestelmäosaamista sekä kriittistä ja osallistavaa yhteiskuntaosaamista. Eettinen osaaminen liittyy vahvasti henkirikoksen uhrin läheisen tuen tarpeista lähtevään suunnitelmalliseen työskentelyyn. Palvelujärjestelmäosaamiseen sisältyvät muun muassa lainsäädäntö, hyvinvointijärjestelmä ja hyvinvointipalvelut rikosuhrin läheisen kannalta katsottuna. Kriittinen ja osallistava yhteiskuntaosaaminen liittyy tavoitteisiimme siten, että tarkastelemme henkirikoksen uhrin läheisiä yksilönä oikeusprosessissa. (Talentia 2014, viitattu 13.10.2014.)

4 PROJEKTIOORGANISAATIO

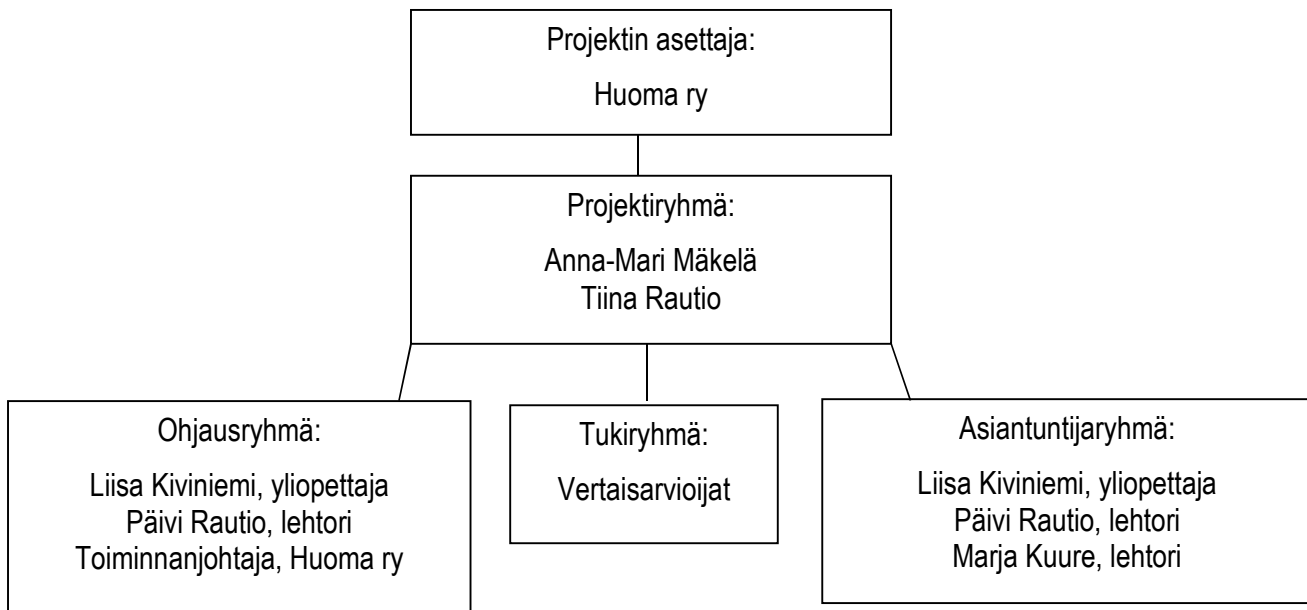
Projektimuotoisella työskentelyllä tarkoitetaan sekä ihmisresurssien että aineellisten ja rahallisten resurssien hyödyntämistä suunnitellusti ja organisoidusti (Löow 2002, 16). Tämä edellyttää harkiten tehtyä projektisuunnitelmaa, jota seuraamalla projektille asetetut tavoitteet ovat helpompia toteuttaa (Pelin 2009, 85). Projektin käynnistäminen on hyvä vaihtoehto ja se mielletään hyödylliseksi, kun halutaan tuottaa uutta tai saada aikaan parannusta jo olemassa olevaan, ja kun kyseessä on määräaikainen työsuoritus, johon osallistuu henkilöitä useasta organisaatioyksiköstä. Työmuotona projektia pidetään yleensä sekä palkitsevana että kannustavana, ja se tarjoaa lisäksi mahdollisuuden oppimiselle. (Helsingin yliopisto 2013, viitattu 2.11.2013; Vanhatalo 2007, 8–9.)

Projektin tekeminen ja onnistuminen vaatii monen eri alalla toimivan ihmisen työpanoksen ja projektioorganisaation on oltava tarkoituksenmukainen. Organisaatiossa ihmiset ovat mukana vain projektin olemassaolon ajan. Projektioorganisaatioon kuuluvat projektin asettaja, projektiryhmä, ohjausryhmä, asiantuntijaryhmä ja tukiryhmä. (Pelin 2008, 65.) Projektimme organisaatio on esitetty kuviossa 2.

Ohjausryhmä nimitetään heti projektia käynnistettäessä. Ohjausryhmästä ei saa tehdä liian isoa, koska se hidastaisi päätöksentekoa. Projektin asettajan on tärkeää olla mukana ohjausryhmässä. Ohjausryhmä tekee projektissa kaikki tärkeät päätökset, kuten aikataulun, budjetin ja projektin kokonaistavoitteen ja antaa projektiryhmälle toimeksiannon projektiehdotuksen muodossa. Täten työryhmä pystyy toimimaan tehokkaasti projektin tavoitteiden saavuttamiseksi. (Löow 2002, 29.) Projektimme asettajan, Huoman toiminnanjohtaja oli mukana projektimme ohjausryhmässä.

Projektiryhmä on koko projektin moottori. Sen vastuulla ovat työtehtävät, joiden avulla varmistetaan, että projekti saavuttaa tavoitteensa ja tarkoituksensa. Projektipäälliköllä on hyvin tärkeä rooli projektin onnistumisen kannalta. Hänen edellytetään toimivan innostajana, neuvottelijana, keskustelun vetäjänä, koordinoijana, ongelmanratkaisijana, johtajana, projektin asiamiehenä ja tiedottajana. Projektipäällikön tehtävänä on saada projektiryhmä tekemään töitä projektin tavoitteiden saavuttamiseksi. Hän vastaa projektin onnistumisesta ja raportoi projektin sujumisesta ohjausryhmälle. (Löow 2002, 30–31.) Tässä projektiryhmässä oli vain kaksi jäsentä, joten vastuu jaettiin yhteisen päämäärän saavuttamiseksi.

Projektin tukiryhmä voi koostua eri ammattikuntien edustajista. Heidän tehtävänä on toimia muun muassa tiedottajina, ideoijina ja neuvonantajina. He eivät kuitenkaan suoraan vaikuta projektin työskentelyyn, eikä heillä ole projektissa päätöksenteko-oikeutta. (Löow 2002, 32.) Tukihenkilöinä projektissamme toimivat vertaisarvioijat. Projektimme ohjausryhmään kuuluivat yliopettaja Liisa Kiviniemi ja lehtori Päivi Rautio sekä Huoman toiminnanjohtaja. Projektimme asiantuntijaryhmään kuuluivat jo edellä mainitut Kiviniemi ja Rautio sekä lehtori Marja Kuure.

KUVIO 2. *Projektiorganisaatio*

5 PROJEKTIN VAIHEET

Tässä projektissa pääasialliset tehtävävaiheet olivat ideoiminen ja projektin asettaminen, alustava aiheeseen tutustuminen, aiheeseen perehtyminen, tietoperustan laadinta, suunnittelu ja projekti-suunnitelman laadinta. Projekti päättyy loppuraportin kirjoittamiseen ja opinnäytetyön esittämiseen. Tuotekehitysprosessin tehtävävaiheita ovat oppaan ideointi ja luonnostelu, suunnittelu ja kehittäminen sekä toteutus ja viimeistely. Projekti aloitetaan ongelmien ja kehittämistarpeiden tunnistamisella. Siinä selvitetään, onko olemassa ongelmaa tai tarvetta, jonka ratkaisemista tuotekehityksellä voidaan auttaa. Kehittämistarpeista saadaan tietoa erilaisia laadun kehittämisen menetelmiä käyttäen, esimerkiksi keräämällä arviointitietoa olemassa olevista palveluista. (Jämsä & Manninen 2000, 29.) Projektin asettaneella organisaatiolla, eikä millään muullakaan taholla ole olemassa vastaavaa tuotetta, joten tarve oppaalle oli selkeä.

Projektia aloitettaessa asetetaan tavoitteet, joiden määrittelyllä kuvataan mihin pyritään ja mitä saavutetaan sekä päätetään projektin toteuttajat. Projektia voidaan kutsua onnistuneeksi, kun asetetut tavoitteet on saavutettu suunnitellun aikataulun mukaisesti ja sovituin kustannuksin. (Helsingin yliopisto 2013, viitattu 4.11.2013.) Projektille asetettujen tavoitteiden tulisi olla haasteellisia, ajallisesti rajattuja, mitattavia, realistisia, tuloskeskeisiä, selkeitä ja opastavia. Kokonaistavoite pilkotaan etapeiksi eli välitavoitteiksi, jolloin kaikki projektiryhmässä mukana olevat tuntevat olevansa osallisia ja sitoutuvat tavoitteisiin. (Lööv 2002, 48–49.) Projekti on kertaluonteinen, ja sillä on aina alku ja loppu (Silfverberg 2007, 21).

Budjetti on projektin taloudellinen suunnitelma, jonka laatiminen edellyttää, että projekti-aikataulu on valmis ja tehtävien suoritusjärjestys on tiedossa. Projekti tarvitsee yleensä aikaan sidotun budjetin kassavirran seuraamista ja kustannusvalvontaa varten. (Pelin 2009, 179). Resursseilla määritellään projektin toteuttamiseen tarvittavat voimavarat (Silfverberg 2007, 89). Niitä ovat henkilöstöresurssit, jotka sisältävät oman ja ulkopuolisen työn, käytettävissä olevan ajan ja rahan sekä tilat ja laitteet (Pelin 2009, 153). Projektin henkilöstöresurssit koostuvat projektiryhmän, tukiryhmän ja asiantuntijaryhmän jäsenistä. Jokaisella henkilöllä on oma erityisosaamisensa, mikä edistää projektin onnistumista ja tavoitteiden saavuttamista. (Jämsä & Manninen 2000, 51.) Tässä projektissa henkilöstöresurssit olivat selkeät alusta lähtien. Rahoitusvaihtoehdot ja kokonaiskustannukset selvitettiin jo tuotteen luonnosteluvaiheessa. Tässä projektissa kustannuksia syntyy vain henkilöstömenoista sekä matka- ja materiaalikuluista. Henkilöstökustannuksiin sisältyvät omat ja ohjaajien

työtunnit, mutta ohjaajien palkkakuluista vastaa kukin taho itse. Omia kustannuksia syntyy ainoastaan materiaaleista ja matkoista. Kopiopapereihin arvioidaan kuluvan noin 10 euroa ja polttoainekuluihin noin 500 euroa.

Tuotteistamisprosessin läpiviennin aikana oli huomioitava muun muassa Huoman standardit ja tuotevastuukysymykset, eettisyys, tuotteen turvallisuus, esteettisyys, elinkaari, budjetti, ekoprofiili sekä markkinointiin liittyvät asiat (Jämsä & Manninen 2000, 95). Tuotetta laatiessamme meidän tulee kiinnittää huomiota ensisijaisesti tuotteen turvallisuuteen ja eettisyyteen, koska ne ovat merkityksellisiä erityisesti tuotteen kohderyhmää ajatellen. Oppaan tekstin tulee pysyä riittävän yleisluontoisella tasolla, jotta tuotteen turvallisuus säilyy. Sanavalintamme tulee olla harkittuja, jotta emme vahingossakaan loukkaisi oppaan lukijaa tai oppaassa esiteltyä tahoja. Tällä osoitamme myös taitomme toimia ammattietiikkamme mukaisesti.

Tuotteen kehittäminen vie aikaa ja vaatii runsaasti asiantuntijuutta. Sen vuoksi myös sosiaali- ja terveysalan tuotteistamisessa kannattaa kiinnittää huomiota osaamisen suojaamiseen. (Jämsä & Manninen 2000, 99.) Kirjallisen teoksen luojalla on tekijänoikeus teokseensa. Tekijällä on pääsääntöisesti oikeus määrätä siitä, miten ja missä tilanteissa muut voivat käyttää hänen teostaan tai kokonaan kieltää muita käyttämästä sitä. (Grafia 2014, viitattu 6.2.2014.) Opinnäytetyön yhteistyösopimuksessa olemme myöntäneet toimeksiantajalle oppaan muunteluoikeuden, mikäli se yleisön saataville saattamisen kannalta on tarpeen.

5.1 Tuotteen ideointi ja luonnostelu

Ideointiprosessi eri ratkaisukeinojen löytymiseksi käynnistetään, kun kehittämistarpeet ovat varmistuneet. Ideoimalla erilaisia keksintöjä ja vaihtoehtoja pyritään löytämään ratkaisuja organisaation ajankohtaisiin ongelmiin. (Jämsä & Manninen 2000, 35.) Tuotekehitysprosessin luonnosteluvaihe alkaa, kun on päätetty millainen tuote aiotaan suunnitella ja valmistaa. Luonnosteluvaiheen tärkeimmät osa-alueet ovat asiakasprofiili, tuotteen asiasisältö, palvelujen tuottaja, rahoitusvaihtoehdot, asiantuntijatieto, arvot ja periaatteet, toimintaympäristö, säädökset ja ohjeet sekä sidosryhmät. Näiden osa-alueiden toisiaan tukeva kokonaisuus turvaa luonnosteltavana olevan tuotteen laadun. (Jämsä & Manninen 2000, 43.)

Asiantuntijätietoa ja osaamista tarvitaan tuotteen suunnittelussa ja valmistamisessa. On syytä neuvotella asiantuntijoiden kanssa, joilla on kokemusta vastaavanlaisista projekteista tai jopa suunnitella olevasta tuotteesta. Alan ammattilaiset tietävät kriittiset tekijät tuotekehityksessä ja pystyvät antamaan vaihtoehtoja eri vaiheiden tekemiseen. (Jämsä & Manninen 2000, 49–50.) Toimintaympäristöön tutustuminen onnistuu parhaiten paikan päällä havainnoimalla ja haastattelemalla. Tuotetta luonnosteltaessa on tärkeää kuulla myös eri sidosryhmän jäseniä, koska he saattavat tuoda esille huomioitavia näkökulmia tuotekehitysprosessiin. Sidosryhmien lisäksi on tarpeellista selvittää eri ammattiryhmien ja yhteistyötahojen näkemykset ja ehdotukset. (Jämsä & Manninen 2000, 45, 48.)

Tässä projektissa ideointi- ja luonnosteluvaihe yhdistyivät suunnittelu- ja kehittämissä vaiheeseen, koska tuotteen tarve ja vaatimukset olivat selkeät. Käytettävissä oleva aika oli varsin rajallinen, joten ryhdyimme käytännössä suoraan ”tuumasta toimeen”. Projekti alkoi ideomisesta syyskuussa 2013 havaittuamme Oulun ammattikorkeakoulun (OAMK) intrassa Huoman ilmoituksen. Kiinnostus heräsi ja olimme yhteydessä Huoman toiminnanjohtajaan. Toiminnanjohtajan kanssa pidimme luonnostelupalaverin, jossa tuotteen vaatimukset tarkentuivat ja samalla kävimme läpi tärkeimmät osa-alueet. Olimme yksimielisiä tuotteen laatimisen suhteen ja päätimme ryhtyä yhteistyöhön. Meidän tehtävämme oli tuottaa oppaaseen asiasisältö. Samalla saimme runsaasti taustatietoa muun muassa Huoman toiminnasta, asianajajan roolista, rikosprosessista sekä lähdesuosituksia oppaan asiasisältöä varten.

Projektityöhön olimme tutustuneet aiemmin OAMK:n opinnäytetyöhön liittyvillä opintojaksoilla. Projektisuunnitelman tekeminen alkoi lokakuussa 2013. Aloimme kerätä asiasisältöä oppaaseen alkuperäisen suunnitelman mukaan helmikuussa 2014. Oppaalle asetettu valmistumisaikataulu oli kiireä, sillä oppaan oli oltava julkaisukunnossa maaliskuun 2014 loppuun mennessä. Projekti kokonaisuudessaan suunniteltiin päättyväksi viimeistään joulukuussa 2014.

5.2 Tuotteen suunnittelu ja kehittäminen

Julkaisua suunniteltaessa on tärkeää tutustua kohderyhmään ja yrittää jopa samaistua siihen. Suunnittelijan apuna on monenlaista taustatietoa, esimerkiksi tutkimuksia ja asiakaspalautteita. (Pesonen & Tarvainen 2001, 11.) Huoma julkaisee pari kertaa vuodessa jäsenlehden, jonka sisältöön ja ulkoasuun tutustuimme heti projektin alkuvaiheessa.

Tuotteen suunnitteluvaihe oli koko projektin aktiivisin vaihe, koska teimme samanaikaisesti sekä projektisuunnitelmaa että keräsimme materiaalia oppaan asiasisältöä varten. Tämä edellytti lisäksi lukuisia tapaamisia tuotekehitykseen oleellisesti liittyvien tahojen kanssa, jotta löytäisimme kohde-ryhmää ajatellen oikean näkökulman oppaaseen. Huoman toiminnanjohtajalta saimme kattavasti taustatietoa Huoman toiminnasta, toimintaympäristöstä, rahoituksesta, asiakasprofiilista, sidosryhmistä sekä tuotteen asiasisällöstä. Toiminnanjohtaja esitti oppaan laatukriteereiksi selkeyden, riittävän kattavuuden ja ajantasaisuuden. Selkeydellä tarkoitettiin, että oppaan tekstin tuli olla helposti luettavaa ja helposti ymmärrettävää, eikä tekstiä saanut olla liikaa. Riittävä kattavuus tarkoitti, että oppaasta tulee löytyä yhteystietoja ja esittelyjä eri tahoista, joilta on mahdollista saada tukea henkirikoksen jälkeiseen prosessiin. Ajantasaisuudella taataan, että oppaassa esitellyt yhteystiedot ja tukimuodot ovat ajan tasalla. Oppaan ohjeiden tulee olla yleisluontoisia, jotta oppaan turvallisuus säilyy. Oppaan on tarkoitettu toimivan ensiapuna, minkä vuoksi tekstiä ei saa olla liikaa. Lähdemateriaalia keräsimme suomenkielisestä ja vieraskielisestä kirjallisuudesta sekä internetistä.

Toiminnanjohtajalta saimme ehdotuksia tavata myös sidosryhmiä, joiden näkökantojen kuulemisesta todennäköisesti hyötyisimme. Oppaan asiasisällön tuottamisen ja jäsentelyn kannalta oleellimmat yhteistyötahot Huoman lisäksi ovat poliisi, Rikosuhripäivystys (RIKU) ja asianajaja, joiden kanssa järjestimme tapaamiset mahdollisimman nopealla aikataululla. Oppaassa esiteltäviksi tahoiksi valikoituivat Huoman lisäksi RIKU, Suomen Mielenterveysseura, Suomen nuoret lesket ry, KÄPY – Lapsikuolemaperheet ry ja seurakunta. Olisimme mielellämme vierailleet myös muiden oppaassa esiteltujen yhteistyötahojen luona, mutta käytännön järjestelyjen vuoksi päädyimme rajaamaan tapaamisemme oululaisiin tahoihin. Tapaaminen RIKU:n ja asianajajan kanssa järjestyivät puhelinsoitolla. Asianajajan tapaamisen lisäksi jatkoimme yhteydenpitoa sähköpostin välityksellä. Poliisin tavoittaminen osoittautui arvioitua vaikeammaksi. Lähestyimme poliisia aluksi sähköpostin välityksellä, mutta lähes kahden viikon odotuksen jälkeen ja aikataulun kiristyessä, päädyimme yhteydenottoon myös puhelimitse, jonka jälkeen tapaaminen järjestyi pikaisesti.

Keskustelut RIKU:n työntekijän, asianajajan ja poliisin kanssa avarsivat näkemystämme rikosprosessista ja saimme niistä hyviä ideoita oppaan asiasisällön kokoamiseen. Saimme paljon tietoa myös muista läheisten kannalta huomioon otettavista seikoista, mikä helpotti tapaamistamme läheisten kanssa projektin myöhemmässä vaiheessa. Kaikilta tahoilta saamamme tieto on ollut arvokasta, mutta tärkeimpänä tuotteen asiasisällön selvittämistä ja rajaamista varten pidämme kuitenkin henkirikoksen uhrien läheisten kokemuksia. Heidän näkökantansa oppaan rakenteeseen vahvisti meitä jatkamaan asiasisällön työstämistä suunnitellusti.

5.3 Tuotteen toteutus ja viimeistely

Oppaan asiasisällön ollessa lähes valmis, toimitimme tuottamamme tekstin sekä Huomalle että taittajalle. Huoman traumaterapeutilta saimme ohjeistusta muuttaa trauman vaiheita neutraalimaksi, jotta ei tulisi sitä vaaraa, että teksti mielletään kirjaimellisesti ohjeena. Lapsen kokemasta kriisistä ja surusta kertovan tekstin muutimme myös yleisemmälle tasolle, jotta opas pysyy turvallisena kaikille käyttäjille. Tässä vaiheessa tarkistimme myös oppaassa esiteltyjen tahojen puhelinnumeroiden ja palveluaikojen paikkansapitävyyden, koska niihin oli jo ehtinyt tulla korjattavaa. Näiden muutosten jälkeen teksti vaikutti traumaterapeutin mielestä hyvältä ja saimme siirtyä tuotteen viimeistelyvaiheeseen.

Taittajalta saimme oppaasta raakaversion, joka muodostui seuraavasti: Oppaan etusivulla ylhäällä on otsikko Opas henkirikoksen uhrin läheiselle ja sivun alaosassa Huoman logo. Etusivua koristaa maisemamaalaus, jossa auringon säteet heijastuvat veteen. Etusivulla on vahva vihreä pystyviiva. Vihreä väritys jatkuu sivujen alareunassa oppaan jokaisella sivulla. Oppaan ensimmäisellä aukeamalla ovat sisällysluettelo sekä tiedot oppaan julkaisijasta, toimittajista, ulkoasusta, kuvista ja painopaikasta sekä lyhyt alkuteksti. Toisella aukeamalla on esiteltynä RIKU. Kolmannelta aukeamalta löytyvät tiedot Suomen Mielenterveysseuran valtakunnallisesta kriisipuhelimesta, alueellisista kriisikeskuksista ja verkkosivuista sekä poliisista. Neljännellä aukeamalla esittelemme toimeksiantajamme Huoman. Viides aukeama tarjoaa tietoa seuraavista tukiverkostoista; Suomen nuoret lesket ry, KÄPY – Lapsikuolemaperheet ry ja seurakunta. Aukeamalta löytyy lisäksi esittely Suomen Mielenterveysseuran intensiivikurssista. Kuudes aukeama antaa oleellista tietoa läheisten hoidettaviksi jäävistä käytännön toimista, kuten kuolemasta tiedottamisesta, sopimusten irtisanomisista ja perunkirjoituksesta. Seitsemännellä aukeamalla on kerrottu rikosprosessin pääkohdat sekä itsestä huolehtimisen tärkeydestä ja selviytymisestä. Kahdeksas aukeama käsittelee traumaa ja rauhoittumista. Yhdeksäs, viimeinen aukeama avaa lapsen reaktioita ja tukemista. Aukeamille lisättiin puhelukplia, jotka ovat henkirikosuhrien läheisten kommentteja. Viimeisellä sivulla on samantyylinen maisemamaalaus, kuin etusivulla, mutta siinä on lisäksi joutsen, kukkia ja vehreää luontoa. Kuvan alapuolella on lyhyt hengitysharjoitus. Takasivulla on toistettu Huoman, RIKU:n ja Valtakunnallisen kriisipuhelimen numerot sekä projektin rahoittajan, RAY:n tunnus.

Vastoinkäymisiä kohtasimme tuotteen viimeistelyvaiheessa, jolloin ohjausryhmä oli jo hyväksynyt oppaan asiasisällön ja ”luulimme olevamme maaliviivalla”. Kysymys oli katkoksista tiedonkulussa

tai väärinymmärryksestä toimeksiantajan ja projektiryhmän välillä sekä projektiryhmän sisällä. Meidän tuli varmistaa oppaassa esitellyiltä tahoilta, että tuottamamme teksti on todenmukaista ja heidän periaatteisiinsa sopivaa. Yhteystiedot vahvistuivat edelleen ajantasaisiksi, mutta muutamaan lauserakenteeseen jouduimme tekemään muutoksia. Taiton kannalta tekstiä tarvittiin lisää joillekin sivuille, jotta opas näyttäisi tasapainoiselta. Samalla teimme vielä viimeiset täsmennykset ja saimme ilmaista mielipiteemme myös oppaan ulkoasuun ja kuvavalintoihin. Oli hienoa nähdä tuottamamme teksti oppaan muodossa ja laadukkaalle paperille printattuna. Opas ehti painoon ajoissa ja ensimmäisen painoksen valmistuttua tuote esiteltiin Huoman organisoiman Surukonferenssin yhteydessä Tampereella 10.–11.4.2014.

6 PROJEKTIN ARVIOINTI

Projektin seurannan ja arvioinnin tukena voi käyttää kysymyksiä: saavutettiinkö asetetut tavoitteet, mitkä asiat onnistuivat hyvin ja missä olisi parantamisen varaa, pitikö aikataulu, oliko dokumentaatio riittävän hyvä, miten tiedottaminen eri sidosryhmille onnistui, täytyivätkö toimeksiantajan vaatimukset ja mitkä olivat lyhyen ja pitkän aikavälin tulokset. (Lööv 2002, 107–108.) Tässä luvussa arvioimme projektityöskentelyämme, projektisuunnitelmamme toteutumista sekä valmista tuotetta asetettujen laatuksien (selkeys, riittävä kattavuus, ajantasaisuus, turvallisuus ja toimivuus) ja saamamme palautteen perusteella.

6.1 Prosessin arviointi

Projektiorganisaation toimivuuden edellytyksenä on, että ryhmät ovat vuorovaikutuksessa keskenään esimerkiksi kokousten muodossa. Kahdesta henkilöstä koostuva projektiryhmämme kokoon-tui kymmeniä kertoja, mutta toimimme myös itsenäisesti kotoa käsin. Vuorovaikutus ryhmien välillä on hoitunut pääasiassa sähköpostin välityksellä, mutta olemme myös tavanneet useamman kerran. Hyödynsimme kaikki opettajille resursoidut ohjaukset, jolloin saimme oppaan asiasisältöön ja ulkoasuun tarkennusta sekä ohjausta suunnitelman ja loppuraportin laatimiseen. Lisäksi osallistuimme yleiseen työpajaohjaukseen, jossa opinnäytetyötä oli mahdollista työstää opettajan läsnä ollessa. Projektin välivaiheita olivat yhdistetty tietoperusta ja tuotekehityssuunnitelma.

Henkirikoksen uhrin läheisten kertoman kautta ymmärryksemme henkirikoksen jälkeisestä elämästä realisoitui. Asianajajalta saimme arvokasta tietoa rikosprosessin etenemisestä sekä muista käytännön asioista, joista oli meille suurta apua kokonaisuuden hahmottamisessa. Poliisilta ja RIKU:n työntekijältä saimme paljon tietoa heidän omasta toiminnastaan rikosprosessin yhteydessä. Huoman toiminnanjohtajalla on tutkimustietoa ja kokemusta aiheesta jo entuudestaan, ja hänen panoksensa oli merkittävä oppaan sisällön suunnittelussa. Yliopettaja Liisa Kiviniemi vastasi koko opinnäytetyöprosessin käytännön ohjauksesta, mukaan lukien työpajaohjauksen ja lehtori Päivi Rautio asiasisällön ohjauksesta.

Hyvässä projektisuunnitelmassa selvitetään potentiaaliset riskit, ongelmat, vahvuudet ja mahdollisuudet. Ennakoimallakaan ei kaikilta ongelmilta voi välttyä, mutta niitä koituu kuitenkin vähemmän. (Pelín 2009, 225.) Tämän projektin mahdolliset riskit ja ongelmat liittyivät pääasiassa aikataulujen

sovitteeluihin, aikataulussa pysymiseen sekä tietoteknisiin ongelmiin. Projektin vahvuuksia ja mahdollisuuksia ovat tuotteen ainutlaatuisuus, tieto oppaan todellisesta tarpeesta, tehty taustatyö sekä oma innostus ja vahva usko siihen, että vastoinkäymisistä ja tiukasta aikataulusta huolimatta projektista on mahdollista selviytyä. Tuotteen kehittämissä vaiheissa koimme hieman vastoinkäymisiä, kun ilmeni, että aikatauluista oli eriäviä mielipiteitä. Kaikilla projektin osapuolilla oli omat käsityksensä siitä, mitä ehditään missäkin vaiheessa tehdä ja voiko tämä projekti ylipäättään enää edes toteutua. Onneksi yhteinen aikataulu löytyi ja projekti sai jatkaa lähes alkuperäisen suunnitelman mukaan.

Tietoteknisiä ongelmia kohtasimme jo opinnäytetyön suunnitelmavaiheessa, kun kotikoneen Open Office -sovellus ei tukenut täysin MS Office -sovellusta. Tiukka aikataulu ja siinä pysyminen aiheuttivat omat haasteensa, mutta siihen olimme jo etukäteen varautuneet. Asiasisällön kokoaminen laaditussa aikataulussa piti meidät todella kiireisinä. Saimme neuvoteltua oppaan valmistumisaikatauluun noin kaksi viikkoa lisäaikaa, jotta myös ohjaavat opettajamme ehtivät kommentoida kerättyä materiaalia. Aikaresursseihin vaikuttivat kaikkien ryhmien projektin ulkopuoliset asiat, kuten esimerkiksi perhe, muut opintojaksot ja työ. Projektiryhmän jäsenet olivat hieman eri vaiheissa opinnoissaan, mikä aiheutti lisähaasteita loppuraportin kirjoittamiselle. Silloin kun toisella ryhmän jäsenellä oli aikaa, toisen lukujärjestys oli täynnä. Lopulta päädyimme luopumaan ideaalisuunnitelmastamme saada loppuraportti valmiiksi kesälomaan mennessä ja järjestimme luovan kolmen kuukauden tauon koko projektiin. Kesän jälkeen palasimme alkuperäiseen tavoitteeseemme palauttaa viimeistelty loppuraportti siten, että ryhmän toisen jäsenen on mahdollista valmistua joulukuussa 2014.

Projektin tulostavoitteena oli laatia opas, jonka kohderyhmänä ovat ensisijaisesti henkirikoksen uhrin läheiset. Mielestämme opas toimii hyvin suunnitellulle kohderyhmälle ja siitä saattaa olla apua myös läheisen tukiryhmälle. Opas on selkeä, riittävän kattava, ajantasainen, turvallinen ja toimiva tukipaketti ensiavuksi. Välittömänä toiminnallisena tavoitteena projektissa oli, että Huoma jakaa opaslehteä henkirikoksen uhrien läheisille. Aluksi oppaasta otettiin 200 kappaleen esittelypainos Huoman Surukonferenssia varten. Opas oli myös todellisessa käytössä pian sen jälkeen. Keskipitkän aikavälin toiminnallisena tavoitteena opasta käytetään aktiivisesti ja kohderyhmä saa siitä apua selviytyäkseen henkirikoksen jälkeisestä prosessista. Pitkän aikavälin toiminnallisena tavoitteena opas on tuttu viranomaistahoille ja he osaavat hyödyntää sitä.

Oppimistavoitteenamme oli tietämyksen lisääminen ja syventäminen henkirikosuhrin läheisen läpikäymisestä prosessista. Tavoitteenamme oli myös lisätä omaa ymmärrystä, miten tilanteesta on

mahdollista selvittää tai ainakin yrittää selvittää. Sosionomin kompetensseihin liittyen tavoitteenamme oli saada kokemusta tutkimuksellisesta kehittämisosaaamisesta eli projektin suunnittelusta ja toteutuksesta sekä tuotekehittelystä. Muihin sosionomin kompetensseihin liittyen tavoitteenamme oli kehittää lähinnä ammattietiikkaa, palvelujärjestelmäosaamista sekä kriittistä ja osallistavaa yhteiskuntaosaamista. Opinnäytetyön tekeminen on vahvistanut sosionomin kompetensseja. Aihevalinta on vahvistanut erityisesti eettistä osaamista, jossa korostuu yksilön ainutkertaisuus ja kyky toimia arvostusriitoja sisältävissä tilanteissa. Opimme tiedostamaan henkirikoksen uhrin tuen tarpeita, mikä vahvistaa asiakaspalvelutaitojamme tulevana sosionomeina. Keskustelut henkirikoksen uhrien läheisten kanssa ovat vahvistaneet kykyjämme kohdata asiakas, olipa asia kuinka vaikea tahansa. Henkirikoksen jälkeisen prosessin palvelujärjestelmäosaaminen on kehittynyt aiheen myötä huomattavasti, koska aihetta tukevaa opintojaksoa ei ole ollut tarjolla ja kaikki tieto on hankittu itse. Aiheeseen liittyvä lainsäädäntö on nyt tutumpaa ja tiedostamme henkirikoksen uhrin läheisen hyvinvointipalveluiden tarpeen. Kriittinen ja osallistava yhteiskuntaosaaminen on myös kehittynyt sen myötä, että osaamme tarkastella henkirikoksen uhrin läheistä yksilönä oikeusprosessissa. (Mäkinen, Raatikainen, Rahikka & Saarnio 2011, 18–19.)

Tässä projektissa kustannuksia syntyi suunnitelman mukaisesti vain henkilöstömenoista sekä matka- ja materiaalikuluista. Henkilöstökustannuksiin sisältyivät omat ja ohjaajien työtunnit, mutta ohjaajien palkkakuluista vastasi kukin taho itse. Omia kustannuksia syntyi ainoastaan materiaaleista ja matkoista. Kopiopapereihin arvioitiin kuluvan noin 10 euroa ja polttoainekuluihin noin 500 euroa. Materiaali- ja matkakustannuksista emme katsoneet tarpeelliseksi pitää kirjaa, koska kustannukset olivat ennalta arvattavia ja välttämättömiä, emmekä voineet niihin itse vaikuttaa. Loppuraporttia kirjoittaessa teimme huomion, että arviot kuluista pitävät paikkansa ja ne jakautuivat tasan projektiryhmän jäsenten kesken. OAMK:n tulostimen käyttömahdollisuuden vuoksi laitekuluja ei syntynyt lainkaan. Raha-automaattiyhdistys (RAY) tukee Huomaa, joten oppaan taitto- ja painokuluista ei aiheutunut meille kustannuksia.

6.2 Tuotteen arviointi

Tuotteen laatu on turvattu, kun otetaan huomioon eri osa-alueiden ydinkysymykset juuri suunnitella olevan tuotteen kannalta ja kootaan osa-alueet yhteisiksi näkemyksiksi, jotka pyrkivät tukemaan toisiaan optimaalisesti. (Jämsä & Manninen 2000, 43.) Henkirikoksen uhrien läheisten kertomukset yhdistettynä alan kirjallisuuteen ja aiheeseen liittyvään tutkimustietoon antoivat tuotteelle luotettavan pohjan. Tuotetta laatiessamme meidän tuli kiinnittää huomiota ensisijaisesti tuotteen turvallisuuteen ja eettisyyteen, koska ne ovat merkityksellisiä erityisesti tuotteen kohderyhmää ajatellen. Oppaan tekstin tuli pysyä riittävän yleisluontoisella tasolla, jotta tuotteen turvallisuus säilyy. Sanavalintamme tuli olla harkittuja, jotta emme vahingossakaan loukkaisi oppaan lukijaa tai oppaassa esiteltyä tahoa.

Laadunvarmistuksella pyritään säilyttämään asetetut laatuvaatimukset. Laadunvarmistuksen apuna käytetään laadunmittausta, jolla selvitetään laadun määrittämisen perusteeksi valittujen laatukriteerien arvot. Laadunarvioinnin perusteella on mahdollista tehdä johtopäätöksiä ja tarvittaessa ehkäiseviä ja korjaavia toimenpiteitä. (Jämsä & Manninen 2000, 135.) Laadun johdonmukaiseen arviointiin tarvitaan laatukriteereitä. Hyvä laatu tuotteessa edellyttää kaikkien laatukriteereiden täyttymistä. (Parkkunen, Vertio & Koskinen - Ollonqvist 2001, 9–10.)

Projektimuotoisen opinnäytetyömme tulostavoitteena oli tuottaa asiasisältö henkirikoksen uhrin läheiselle suunnattuun oppaaseen. Oppaan tarkoituksena on esitellä yhteistyötahoja, joista henkirikoksen uhrin läheiset ovat saaneet tukea. Lisäksi oppaan tulee selkeyttää läheisten hoidettaviksi jääviä käytännön toimia, henkirikosprosessin etenemistä sekä trauman kohtaamista. Huoman asettamat laatukriteerit oppaalle olivat selkeys, riittävä kattavuus, ajantasaisuus, turvallisuus ja toimivuus. Opas laadittiin Huoman asettamien laatukriteereiden mukaisesti. Oppaan teksti ja kappalejako on selkeä, koska henkirikoksen uhrien läheiset ovat kokeneet suuren järkytyksen ja kaikki mahdollinen ajatustyö on hyvin vaikeaa, jopa mahdotonta. Oppaan teksti on selkokielellistä sekä lauseet lyhyitä ja ytimekkäitä. Oleellisimmat yhteystiedot ja tukimuodot ilmenevät heti oppaan alussa. Riittävä kattavuus täyttyy, koska oppaassa esitellään tilanteen vaatimat yhteystiedot, tarjolla olevat tukimuodot ja ohjeet henkirikoksen jälkeisessä prosessissa toimimiseen. Yhteystietojen ja tukimuotojen esittelyiden jälkeen oppaassa kerrotaan käytännön toimista ja rikosprosessin etenemisestä, joita voi lukea kunnes mieli on vastaanottavaisempi. Oppaassa esitellyt yhteystiedot ja tukimuodot ovat ajan tasalla. Oppaan ohjeet ovat yleisluontoisia, jotta oppaan turvallisuus säilyy. Opas toimii ensiapuna, minkä vuoksi tekstiä ei tarvita enempää.

Raakaversion valmistuttua saimme Huoman traumaterapeutilta kirjalliset terveiset ja onnittelut hyvästä oppaasta. Hänen mielestään teksti on hyvin jäsenneltyä, selkeää ja riittävän yleisellä tasolla ensioppaaksi. Toiminnanjohtaja välitti positiivista palautetta myös Surukonferenssista, jossa opas oli otettu ilolla vastaan. Pyysimme läheisiä kommentoimaan oppaan toimivuutta ja saamamme palaute on pääosin myönteistä. Oppaan olemassaolo katsottiin hyväksi asiaksi ja opasta toivottiin jaettavaksi välittömästi tapahtuman jälkeen. Tällä varmistetaan avun saanti silloin, kun se on tarpeen. Osa läheisistä toivoi oppaaseen enemmän tekstiä häpeän tunteesta, koska jotkut läheisistä saattavat kokea häpeän niin voimakkaana, että ovat pystyneet puhumaan siitä vasta vuosien kuluessa. Ehkä juuri siksi mekin kuulimme asiasta vasta tuotteen arviointivaiheessa.

Oppaan etusivu kokonaisuudessaan näyttää selkeältä ja rauhalliselta. Oppaan etusivulla ylhäällä on otsikko Opas henkirikoksen uhrin läheiselle ja sivun alaosassa Huoman logo. Jälkikäteen ajatellen oppaalla olisi voinut olla joku muu nimi, esimerkiksi ”Mitä nyt?” ja nimen lisämääränä ”Opas henkirikoksen uhrin läheiselle”. Pohdimme, onko pelkkä otsikko hieman tylsä? Oppaan tarkoitus ja kohderyhmä tulevat toki selkeästi esille. Etusivua koristaa kaunis maisemamaalaus, jossa auringon säteet heijastuvat veteen. Maalauksessa ei ole mitään ylimääräistä, mikä aiheuttaisi ajatusten harhailua jonnekin muualle, vaan se on ehjä kokonaisuus.

Etusivun vahva vihreä pystyviiva mukailee Huoman logon väriä ja se tuo jämäkkyyttä kannen ulkoasuun. Se tuo myös oman viestinsä virallisesta ja vakavasti otettavasta sisällöstä. Vihreä väri mielletään rauhoittavaksi ja se symboloi uuden syntyä (Loiri & Juholin 1999, 111). Vihreä väritys jatkuu sivujen alareunassa oppaan jokaisella sivulla, pitäen yllä oppaan yhtenäistä teemaa. Oppaan ensimmäisellä aukeamalla ovat sisällysluettelo sekä tiedot oppaan julkaisijasta, toimittajista, ulkoasusta, kuvista ja painopaikasta sekä lyhyt alkuteksti. Alkutekstillä halusimme rohkaista kaikkia itsensä läheiseksi tuntevia tutustumaan oppaaseen.

Toisella aukeamalla on esiteltyä RIKU, joka Huoman toiminnanjohtajan toiveesta esitellään oppaassa ensimmäisenä. Itse olimme alun perin ajatelleet esitellä Huoman ensimmäisenä, kunnianosoituksena oppaan tilaajalle. Loppuraporttia kirjoittaessamme huomasimme, että oppaassa on painovirhe; rikosuhripävytys. Sana on alkuperäisessä asiasisällössä kirjoitettu oikein, joten jäänee arvoitukseksi, miten virhe on sinne ajautunut. Raportoimme Huoman toiminnanjohtajalle heti sen huomattuamme, jotta se tulisi korjatuksi ennen seuraavaa tulostusta tai painokertaa.

Kolmannelta aukeamalta löytyvät tiedot Suomen mielenterveysseuran valtakunnallisesta kriisipuhelimesta, alueellisista kriisikeskuksista ja verkkosivuista. Mietimme aluksi, pelästyttääkö mielen-terveyteen viittaaminen lukijan. Huoli poistui perehdyttyämme aiheeseen tarkemmin, sillä Suomen Mielenterveysseura tarjoaa tukea ja apua kaikenlaisissa elämänkriiseissä. Suomen Mielenterveysseuran verkkosivuilla on paljon tietoa ja linkkejä, joista tärkeimmät mainitsemme myös oppaassa.

Läheisellä saattaa olla paljon kysymyksiä, joihin hän haluaisi pikaisia vastauksia poliisilta. Sen vuoksi halusimme mainita poliisiin jollakin tapaa oppaan yhteydessä. Poliisin puhelinnumeroksi kaavailimme aluksi yleistä hätänumeroa. Tulimme kuitenkin siihen tulokseen, että hätäkeskus ei ole oikea paikka tällaisten asioiden hoitamiseen. Poliisi ehdotti sen sijaan kiireetöntä numeroa, mutta testisoiton tehtyämme totesimme, ettei apua löydy sieltäkään. Täten päädyimme jättämään puhelinnumeron kokonaan pois ja kerroimme poliisiin yleisestä toimintatavasta antaa yhteystietonsa henkilökohtaisesti.

Neljännellä aukeamalla esittelemme toimeksiantajamme Huoman, jossa kerrotaan muun muassa erittäin tärkeäksi koetusta vertaistuesta. Tämä aukeama on mielestämme oppaan selkein ja tasapainoisin kokonaisuus. Viides aukeama tarjoaa tietoa seuraavista tukiverkostoista; Suomen nuoret lesket ry, KÄPY – Lapsikuolemaperheet ry ja seurakunta. Lisäksi aukeamalta löytyy esittely Suomen mielenterveysseuran intensiivikurssista, joka on suunnattu nimenomaan läheisen henkirikoksen kautta menettäneille henkilöille. Intensiivikurssin tekstin on kirjoittanut Huoman toiminnanjohtaja ja se painettiin oppaaseen sellaisenaan.

Kuudes aukeama antaa oleellista tietoa läheisten hoidettaviksi jäävistä käytännön toimista, kuten kuolemasta tiedottamisesta, sopimusten irtisanomisista ja perunkirjoituksesta. Sivun 12 Käytännön toimet – Mitä läheisten tulee hoitaa, on tarkoituksella jätetty kysymysmerkki pois. Pohdimme asiaa projektiryhmässä ja lisäksi vielä taitajan kanssa ja yksimielisesti se ei mielestämme sopinut siihen. Näin jälkikäteen katsottuna se näyttäisi sittenkin siihen sopivan ja olisihan se kieliopillisesti oikein lisätä kysymysmerkki kysymyssanan jälkeen. Tällä kertaa näin, uskalsimme ainakin rikkoa rajoja. Surun keskellä on usein vaikea toimia, mutta syvimmänkin surun keskellä on ryhdyttävä käytännön toimiin. Tätä aukeamaa läheinen voi käyttää muistilistan tapaan.

Seitsemännellä aukeamalla on kerrottu rikosprosessin pääkohdat sekä itsestä huolehtimisen tärkeydestä ja selviytymisestä. Rikosprosessin avaaminen selkokielellä oli sängen haastavaa. Muutimme tekstin sanavalintoja ja sanamuotoja kymmeniä kertoja eikä teksti siltikään kuulostanut kovin

järkevältä. Siten päätimme kysyä apua projektin ulkopuolisilta tahoilta ja annoimme tekstin luettavaksi muutamalle ystävällemme. Joistakin sanavalinnoista saimme kriittistä palautetta, mikä auttoi meitä näkemään tekstiä myös ei-ammattilliselta kannalta. Tekstistä nousi esille todella hyviä huomioita, joihin olimme itse jo sokaistuneet.

Kahdeksas aukeama käsittelee traumaa ja rauhoittumista. Traumasta olimme keränneet runsaasti materiaalia ja tiedon tiivistäminen osoittautui arvioitua vaikeammaksi. Kuolemantapauksen jälkeen mieli ei ole vastaanottavaisimmillaan, joten teksti ei saa olla vaikeaselkoista eikä sitä saa olla liikaa, mutta asiasisällön tulee silti olla kattava. Mielestämme onnistuimme poimimaan ydinasiat selkeäksi kokonaisuudeksi. Yhdeksäs, viimeinen aukeama avaa lapsen reaktioita ja tukemista. Alun perin suuntasimme oppaan vain aikuisille. Keskustelumme läheisten kanssa sai meidät ymmärtämään, kuinka tärkeää on huomioida lasten reaktiot traumaattisen tapahtuman jälkeen. Aukeamien puhe-
kuplat on otettu todellisesta elämästä. Mielestämme nämä ovat toivonpilkahduksia elämän jatkumisesta, ja siten sopivat hyvin oppaan loppupuolelle. Viimeinen aukeama oli suunniteltu pelkästään rauhoittaville asioille, mutta taitte teknisistä syistä ne jakautuvat kahdelle eri aukeamalle. Ajatuksena oli, että toisiinsa läheisesti liittyvät asiat olisivat aina samalla aukeamalla, mutta taitte teknisistä syistä järjestystä on jouduttu paikoin muuttamaan myös muilla aukeamilla.

Viimeisellä sivulla on samantyylinen maisemamaalaus, kuin etusivulla, mutta siinä on lisäksi joutsen, kukkia ja vihreää luontoa. Mielestämme kuva antaa toivoa tulevaan ja rauhoittaa oppaan lukemisen jälkeen. Kuvan alapuolella on lyhyt hengitysharjoitus, koska oppaan lukemisen jälkeen olo saattaa tuntua raskaalta ja on hyvä hengittää muutama kerta syvään. Takasivulta löytyy toistettuna Huoman, RIKU:n ja Valtakunnallisen kriisipuhelimen numerot sekä rahoittajan, RAY:n tunnus. Maalausten tekijä on itse henkirikoksen uhrin läheinen ja hän on antanut luvan kuvien julkaisuun oppaassa ja hän haluaa esiintyä oppaassa ainoastaan nimikirjaimilla V.M.

6.3 Tuotteen graafinen ulkoasu

Julkaisun lähettäjällä, esimerkiksi yrityksellä tai yhdistyksellä on usein vakiintunut visuaalinen linja. Julkaisun tulisi noudattaa tätä linjaa, jotta se tunnistettaisiin juuri tämän yrityksen viestinnäksi. Julkaisun taustalla voi olla useita vaikuttajia, esimerkiksi rahoittaja, jonka tulisi näkyä julkaisussa. (Pesonen & Tarvainen 2001, 10) Huoman julkaisun rahoittaja on RAY, jonka tunnus on esillä oppaan takakannessa.

Hyvä ja onnistunut typografia (graafinen ulkoasu) on esteettisesti kaunista, sen lukeminen on helppoa ja miellyttävää. Luettavasta tekstistä erottuvat helposti otsikot ja väliotsikot. Typografia tulee valita kohderyhmän mukaan, omaa tyyliä noudattaen ja sen tulisi olla hienovaraista. Typografialla voidaan myös kertoa välitetystä asiasta emotionaalisesti. Tärkeintä typografiassa on kirjaintyyppin valinta, koska se vaikuttaa suuresti julkaisun kiinnostavuuteen. Kirjainten koko ilmoitetaan typografisina pisteinä. Julkaisusta tulee kokonaisvaikutelmaltaan ehyt, kun kullekin tekstiosalle eli leipätekstille ja otsikoille määritellään kirjaintyyppi ja koko. (Loiri & Juholin 1999, 32–34, 36). Huoman julkaisuihin on vakiintunut leipätekstifontti Gill Sans MT. Oppaan fonttikoko väliotsikoissa on 24 pistettä ja leipätekstissä 12 pistettä. Gill Sans MT -fontti on virallinen ja helppolukuinen, mutta myös kevyt ja moderni. Asiasisällön ollessa raskasta fontti tasapainottaa ja keventää lukukokemusta.

Virallinen Huoman logon fontti on Britannic Bold, jonka käyttö on vakiintunut yhdistyksen kansifontiksi. Fonttia käytetään kaikkien julkaisujen kansiootsikoissa, jotta saadaan julkaisuille yhtenäinen tyyli. Oppaan kannessa otsikon fontti on 32 pistettä ja kannen vasemmassa reunassa on vahva vihreä pystyviiva, joka on samaa sävyä kuin Huoman logossa oleva vihreä väri. Koko A5 on taitoltaan, kooltaan ja ulkoasultaan kustannustehokas ja se on mahdollista tulostaa tavallisella A4 -tulostimella.

7 POHDINTA

Valitsimme opinnäytetyön muodoksi tuotekehitysprosessin, koska halusimme tuottaa opinnäytetyömme tuloksena jotakin konkreettista, josta olisi myös yhteiskunnallista hyötyä. Kohderyhmä, henkirikoksen uhrin läheiset, kuulosti heti sellaiselta, jota ei nähdä päivän kuumimpana puheenaiheena. Henkirikoksen uhrin läheiset ovat todellisuudessa sekundaariuhreja, mutta oikeusjärjestelmämme ei miellä heitä uhreiksi. Läheiset jäävät jonnekin uhrin ja tekijän välimaastoon, usein todistajan asemaan. Ajattelimme, että he ovat mahdollisesti unohdettu ryhmä ja voisivat oikeasti hyötyä tällaisesta tuotteesta. Huomasta emme olleet edes kuulleet aiemmin, joten myös Huoman tunnettuuden lisääminen kiehtoi. Edellä mainitut tekijät huomioon ottaen saimme tilaisuuden tuottaa jotakin ainutlaatuista.

Oppimistavoitteenamme oli tietämyksen lisääminen ja syventäminen henkirikosuhrin läheisen läpikäymästä prosessista. Läheisten, Huoman toiminnanjohtajan, RIKU:n työntekijän, asianajajan ja poliisit kertomukset sekä perehtyminen alan kirjallisuuteen ja verkkosivustoihin lisäsivät ammatillista osaamistamme huomattavasti. Tavoitteenamme oli myös lisätä omaa ymmärrystä, miten tilanteesta on mahdollista selvittää tai ainakin yrittää selvittää. Läheiset kertoivat omia kokemuksiaan selviytymisestä ja antoivat ideoita muista mahdollisista selviytymiskeinoista. Lisäksi tavoitteenamme oli saada kokemusta projektin suunnittelusta ja toteutuksesta sekä tuotekehittelystä, jotka mielletään myös sosionomin kompetensseihin kuuluvaksi tutkimukselliseksi kehittämisoaamiseksi. Muihin sosionomin kompetensseihin liittyen tavoitteenamme oli kehittää erityisesti ammattietiikkaa, koska eettinen osaaminen liittyy vahvasti henkirikoksen uhrin läheisen tuen tarpeista lähtevään suunnitelmalliseen työskentelyyn. Ammattietiikkaan liittyy myös salassapitovelvollisuus, joten emme missään vaiheessa ole paljastaneet kenenkään henkilöllisyyksiä. Tapaamiset henkirikosuhrien läheisten kanssa saivat meidät pohtimaan, kuinka suoraan uskallamme puhua henkirikoksesta ja millaisia sanoja on sopivaa käyttää. Erään keskustelun jälkeen saimme kiitosta, kun olimme puhuneet asioista niiden oikeilla nimillään. Palvelujärjestelmäosaamisen tavoitteisiin sisältyivät muun muassa hyvinvointijärjestelmän ja hyvinvointipalveluiden tunteminen rikosuhrin läheisen kannalta. Projektimme myötä olemme saaneet tietoa henkirikosuhrin läheiselle suunnatuista tukimuodoista, kuten vertaistuesta ja ammatillisesta avusta. Kriittinen ja osallistava yhteiskuntaosaaminen liittyi

tavoitteisiimme siltä osin, että tarkastelimme henkirikoksen uhrin läheistä yksilönä oikeusprosessissa. Oikeusprosessin etenemisestä saimme kattavasti tietoa asianajajalta. (Talentia 2014, viitattu 13.10.2014.)

Halusimme ehdottomasti kuulla aiheeseen liittyviä kokemuksia, jotta osaisimme laatia oppaan asiasisällön läheisen näkökulmasta, minkä vuoksi järjestimme tapaamisia henkirikosprosessin läpikäyneiden läheisten kanssa. He ovat oikeita ihmisiä vastaamaan, mihin ja millaista tukea he tarvitsevat tai olisivat tarvinneet. Saimme kuulla tarinoita saman kokeneiden avunannosta kohtalotovereitaan kohtaan. Tässä yhteydessä pääsimme käsitykseen erityisesti vertaistuen merkityksestä, mutta myös ammattiavun mahdollisesta tarpeesta. Huoman toiminnanjohtajalla oli toki selvä näkemys oppaan sisällöstä, mutta halusimme kuulla myös asianomaisia päästäksemme vielä syvemmälle aiheeseen. Pidämme suurella arvossa heidän myönteistä asennettaan opinnäytetyötämme kohtaan sekä avoimuuttaan ja rohkeuttaan kertoa tapahtuneesta. Alussa pohdimme, voimmeko kysyä kaikkea mieltämme askarruttavia asioita, mutta keskustelut etenivät luonnollisesti myös vaikeimpiin tapahtuman kohtiin. Aihevalintamme herätti läheisten keskuudessa ihmettelyä, koska he olivat kokeneet, ettei kukaan ole kiinnostunut heidän selviytymisestään tai uskalla ottaa puheeksi koko tapahtumaa. Läheiset, joiden kanssa keskustelimme, ovat erittäin auttamishaluisia tulevia kohtalotovereitaan kohtaan. Se on todella kaunis ja korvaamaton ele, jota arvostamme suuresti.

Opas selkeyttää traumaattisen tapahtuman käsittelyä, koska trauman aiheuttamia reaktioita on joskus vaikea tunnistaa. Heti henkirikoksen tapahduttua läheinen tuskin kykenee sisäistämään oppaan sisältöä kokonaan, mutta tuolloin siihen voivat tutustua esimerkiksi vierailevat ystävät, jotka voivat toimia läheisen muistin apuna myöhemmin. Kaikki oppaassa esitellyt, henkirikoksen uhrin läheisille tukea tarjoavat tahot tuntuvat luotettavilta ja asiansa osaavilta. Ennen tätä projektia emme osanneet edes aavistaa, kuinka laaja-alaista tukea esimerkiksi Suomen Mielenterveysseura tarjoaa. Esitellyistä tahoista Huoma on ainoa yhdistys, jonka toiminta on suunnattu vain ja ainoastaan henkirikoksen uhrin läheiselle. Muut tahot tarjoavat tukea hieman eri näkökulmasta, kuten esimerkiksi Suomen nuoret lesket ry ja KÄPY – Lapsikuolemaperheet ry, jotka eivät ole keskittyneet mihinkään tiettyyn kuolemantapaan. On hyvä, että tukea saa halutessaan monelta eri taholta, joista kukin voi valita itselleen sopivimmat tukimuodot. HavaitSIMME opinnäytetyöprosessimme aikana, että Huoma tuntuu olevan varsin tuntematon yhdistys. Oppaan aktiivisella jakelulla myös Huoman tunnettuus varmasti lisääntyy. Erityisesti toivomme, että opas tavoittaisi suruviestin viejän eli käytännössä poliisin.

Henkirikoksen uhrin läheiset kärsivät sekä rakkaan ihmisen menetyksestä että raa'asta kuolemantavasta, joka asettaa läheisen todella vaikeaan ja kuormittavaan tilanteeseen. Kaiken tämän tuskan keskellä he ovat pakotettuja osallistumaan poliisitutkintaan ja oikeusprosessiin, vaikka he ovat tuolloin emotionaalisesti haavoittuvimmillaan ja keskellä median myllerrystä. Tuota tilannetta emme pysty edes kuvittelemaan, sen voi tietää vain saman kokenut. Voimme vain arvailla miltä tuntuu, kun kuulee tuntemattomien ihmisten arvuuttelevan tappoon tai murhaan liittyviä asioita, syyllistäen kenties myös uhria ja hänen perhetaustaansa. Media on kaikkialla ja se muistuttaa koko ajan raastavasta kärsimyksestä. Läheiset kertoivat, kuinka olisi tehnyt monta kertaa mieli katkaista huhuilta siivet, mutta häpeän tunne on ollut niin valtava, etteivät he ole kyenneet sellaiseen. Tuntuu ikävältä, että kaiken tuon kärsimyksen jälkeen läheiset tuntevat vielä häpeää, johon ei oikeasti olisi mitään syytä.

Voisiko sosionomi auttaa henkirikoksen uhrin läheistä? Projektin aikana meille on muodostunut selkeä kuva henkirikoksesta, sen seurauksista ja läheisten tuen tarpeesta. Tulevina sosionomeina osaisimme tukea henkirikoksen uhrin läheistä, kertoa mahdollisista fyysisistä ja psyykkisistä reaktioista, traumatisoitumisesta, oikeusprosessista sekä ohjata läheisen tarvittavan avun piiriin. Sosionomin koulutus on monipuolinen ja myös yleissivistävä, joten työtehtävät ja työpaikat voivat olla hyvinkin vaihtelevia. Sosionomeja työskentelee paljon esimerkiksi lastensuojelun parissa, jossa lapsilla ja nuorilla on usein hyvin vaikeat taustat, ja jotkut heistä ovat voineet olla todistamassa jopa henkirikosta. Mielestämme sosionomi voisi työskennellä missä tahansa oppaassa esitellyssä järjestössä tai seurassa tukien henkirikoksen uhrin läheisiä. Uskomme, että elämänkokemus tuo tarvittavaa syvyyttä asioiden näkemiseen ja auttaa selviytymään työtehtävissä, joissa käsitellään hyvinkin vaikeita asioita. Aivan nuorena sosionomina emme ehkä ensimmäiseksi hankkiutuisi näin ”syville vesille”.

Projektin alkuvaiheen toteutus eteni sujuvasti ja saimme kokea onnistumisen iloa. Alussa tuntui, että tietoa on valtava määrä eri aihepiireihin ripoteltuina, irrallisina kokonaisuuksina, mutta ei kuitenkaan oikein mitään näkyvää. Saatuaamme oppaasta ensimmäisen raakaversioon, alkoi koko projekti vasta tuntua todelliselta. Alkuvaiheessa kireä aikataulu säänteli, että kaikki osapuolet olivat helposti tavoitettavissa ja projekti eteni suunnitelman mukaan. Yhteistyö Huoman toiminnanjohtajan kanssa oli monipuolista ja antoisaa. Saimme häneltä valtavan määrän monipuolista, asiantuntevaa ja ajankohtaista tietoa kaikesta mahdollisesta henkirikokseen liittyvästä. Pidimme tiiviisti yhteyttä toisiimme koko oppaan työstämisen ajan puhelimen ja sähköpostin välityksellä sekä tapaa-

misilla Huoman tiloissa. Tekisimmekö projektissamme jotakin toisin? Alussa innokkuutemme ja tiedonhalumme oli niin valtava, että joitakin asioita jäi tarkentamatta ja varmistamatta projektin asettajalta. Saimme suunnattoman määrän tietoa heti ensimmäisessä palaverissa, joten saattaa olla, että osa tiedosta jäi oletuksen varaan. Oppaan valmistuttua oli järkevää pitää hieman taukoa. Projektin suunnittelu ja tuotekehitysprosessi tuntuvat nyt paljon selkeämmältä. Muodostuiko tauko kuitenkin liian pitkäksi? Loppuraportin kirjoittaminen osoittautui arvioitua vaativammaksi, työstäminen oli kankeaa alusta alkaen ja vaikeutui loppua kohden. Oliko projektiryhmän jäsenten eriävillä valmistumisaikatauluilla ja muilla kiinnostuksen kohteilla vaikutusta loppuraportin etenemiseen? Mahdolliset epäkohdat ovat nyt tiedossa ja seuraavassa projektissa osaamme toimia järkevämmiin. Opinnäytetyömme herätti kysymyksiä, joihin emme vielä saaneet vastausta sekä laajensi näkökulmiamme aiheeseen. Kehittämisideana jatkossa voisi olla tutkimus henkirikoksen uhrin läheisen elämästä henkirikoksen jälkeen. Toinen kehittämisidea, opas henkirikoksen tekijän läheiselle, toisi erilaisen näkökulman aiheeseen. Uskomme myös tekijän läheisten olevan väliinputoajien asemassa ja tuen tarpeessa.

Oppaan saama myönteinen palaute lämmitti sydäntämme niin paljon, että haluamme kiittää kaikkia osapuolia, jotka mahdollistivat oppaan toteuttamisen. Aikataulu oli suhteellisen kiireinen, mutta me selvisimme siitä kunnialla. Ensimmäiseksi haluamme kiittää Huoman toiminnanjohtajaa asiantuntevista neuvoista sekä ohjausryhmää laadukkaasta ohjauksesta ja suostumuksesta hektiseen aikatauluun, vaikka se jossakin vaiheessa oli sangen kriittisten katseiden alla. Henkirikosuhrien läheisiä kiitämme avoimuudesta ja että saimme raottaa ovea todellisuuteen, josta meillä ei ollut ennen tätä projektia tietämystä lehtien palstojen kertomaa enempää. Asianajajaa kiitämme joustavasta yhteistyöstä ja korvaamattomasta avusta, poliisia ja RIKU:a näkemysten avartamisesta sekä taittajaa sommitteluvinkeistä. Lämpimät kiitokset kuuluvat tietysti myös omille puolisoillemme ja ystäville muun muassa loppuraportin oikoluvusta.

Opinnäytetyöprosessimme myötä syntyneet ajatukset saivat meidät pohtimaan asioita myös yhteiskunnallisella tasolla. Miksi toiset selviävät traumaattisista tapahtumista ja suurista elämänkriiseistä ja toiset eivät, ja miten toisella voi olla paljon henkilökohtaisia voimavaroja ja toisella ei? Itse ajattelempa, että elämänhalun ja positiivisuuden täytyy olla ainakin jossakin määrin perusluonteessa, mutta myös kasvuympäristöllä ja sosiaalisella verkostolla on vaikutuksensa. Miksi Suomessa ylipäätään tapahtuu niin paljon henkirikoksia? Apua pitäisi olla helpommin tarjolla, olipa syy mikä tahansa. Olemme lukeneet lehdistä aivan liian monta kertaa, kuinka surmaaja olisi jo vuosia sitten tarvinnut apua tai jopa itse yrittänyt hakeutua hoitoon, mutta ei ole ollut tarpeeksi ”näyttöä”.

Tuollainen on todella järkyttävää ja turhauttavaa luettavaa. Ei ole varmasti helppo kynnys myöntää tarvitsevana apua mielenterveydellisiin ongelmiin, ja silloin kun joku sen rohkenee tehdä, on varmasti tosi kyseessä. Miksi niin usein pitää odottaa, että henkirikos ehtii tapahtua?

Henkirikoksen uhrin läheiset ovat todellakin väliinputoajien asemassa eikä heitä huomioida oikein millään tavalla. Esimerkkinä mainittakoon oikeusministeriöllä valmisteilla oleva Kansallinen rikosuhripolitiikka ja uhrien tukipalvelut -hanke, jonka tavoitteena on kehittää kansallinen strategia rikoksen uhrien tukipalveluiden järjestämiseksi. Hankkeella pyritään vastaamaan haavoittuvassa asemassa olevien uhrien erityistuen tarpeisiin. (Oikeusministeriö 2014, viitattu 11.11.2014.) Tähän hankkeeseen voisi helposti yhdistää myös henkirikoksen uhrien läheisten tukemisen.

Yleinen turvattomuus on lisääntynyt yhteiskunnassamme, johon on varmasti monta syytä. Väki- valta on lisääntynyt ja raaistunut, kuten tänä syksynä olemme taas uutisista lukeneet. Nuorisojengit ovat pahoinpidelleet satunnaisia vastaan kulkijoita, joko ihan vain hivin vuoksi tai ryöstötarkoituksessa. Parhaillaan tutkitaan muun muassa äitien tekemiä vauva- ja lapsisurmia sekä valehoitajien tekemää vanhuksen murhaa. (Iltalehti 2014; Kaleva 2014; Yle 2014, viitattu 10.11.2014.) Houkuttelevatko pimeät kadut rötöstelyyn, kun kiinnijääminen on epätodennäköisempää? Taloudellinen ahdinko ja ihmissuhdeongelmatko tällaiseen ajavat?

Oikeusministeriön kanta lapsen kuolemaan johtaviin perheväkivaltatapauksiin on, että lastensuojelun eri toimijoiden yhteistyötä on parannettava ja lasten pahoinpitelyn tunnistamiseen tarvitaan selkeät ohjeet. Tähän ratkaisuna oikeusministeriön tutkintaryhmä esittää, että suomalainen lääkäriseura Duodecim laatisi Käypä hoito -suosituksen lasten pahoinpitelyn tunnistamista ja käsittelyä varten. Oikeusministeri Anna-Maja Henriksson tukee kommentteillaan ajatuksiamme, että väkivallan uhreina kuolee liian paljon ihmisiä ja tällainen kehitys tulisi katkaista. (Oikeusministeriö 2013, viitattu 11.11.2014.)

LÄHTEET

Dart Center For Journalism & Trauma. 2010. A resource for Journalists Who Cover Violence. Childhood Traumatic Grief. Viitattu 8.9.2014, <http://dartcenter.org/topic/children-trauma>

Dyregrov, K. & Dyregrov A. 2007. Sosial nettverkstøtte ved brå død. Hvordan kan vi hjelpe? Viitattu 8.9.2014, https://www.google.fi/?gfe_rd=cr&ei=vJUJVOCrNoPK8gfUgo-HgCA&gws_rd=ssl#q=hvordan+kan+vi+hjelpe+dyregrov

Finlex. 2013. Laki rikoslain muuttamisesta. 21 Luku. Henkeen ja terveyteen kohdistuvista rikoksista. Viitattu 2.1.2014, <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=murha#L21>

Finlex. 2000. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi rikoslain ja pakkokeinolain 5 luvun 11 §:n muuttamisesta. Nykytila. Lainsäädäntö ja käytäntö. Viitattu 14.1.2014, <http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2000/20000213#id2173599>

Grafia ry. 2014. Viitattu 6.2.2014, <http://www.grafia.fi>

Helsingin yliopisto. 2013 Tietotekniikkaosasto. Projektiopas. Viitattu 2.11.2013, [https://notes.helsinki.fi/tietos/yhteiset/palveluluettelo.nsf/f3f968092016d4e7c2257356003a0531/476ff7af723544ffc22573680043aa0d/\\$FILE/AT-TRPBT6/projektiopas.pdf](https://notes.helsinki.fi/tietos/yhteiset/palveluluettelo.nsf/f3f968092016d4e7c2257356003a0531/476ff7af723544ffc22573680043aa0d/$FILE/AT-TRPBT6/projektiopas.pdf)

Huoma ry. 2014. Viitattu 5.11.2014, <http://www.huoma.fi/>

Iltalehti. 2014. Uutiset. Viitattu 10.11.2014, http://www.iltalehti.fi/uutiset/2014102118767258_uu.shtml

Jämsä, K. & Manninen, E. 2000. Osaamisen tuotteistaminen sosiaali- ja terveysalalla. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

- Kaleva. 2014. Uutiset, kotimaa. Viitattu 10.11.2014, <http://www.kaleva.fi/uutiset/kotimaa/kasittamattomia-vakivallantekoja-kempeleessa-kaksi-naistahakattiin-samana-yona/678985/>
- Koivukangas, J. (toim.) 2007. Rikosuhripäivystys ja Suomen Mielenterveysseura. Käytännön oikeusopas väkivaltarikoksen uhrille. Viitattu 4.1.2014, <http://www.rikosuhripaivystys.fi/binary/file/-/id/73/fid/627/>
- Koskinen P. 2001. Johdatus rikosoikeuteen. Helsinki: Helsingin yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta.
- Leppälä, K. & Nykänen, V. 1997. Projektioapas. Espoo: Valtion teknillinen tutkimuskeskus.
- Liikamaa, P. (toim.) 2010. Kriisi. SOS – kriisikeskus. Suomen mielenterveysseura. Viitattu 12.10.2014, <http://www.mielenterveysseura.fi/files/781/kriisi.PDF>
- Loiri, P. & Juholin, E. 1999. HUOM! Visuaalisen viestinnän käsikirja. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Löow, M. 2002. Onnistunut projekti – projektijohtamisen ja –suunnittelun käsikirja. Helsinki: Tietosanoma Oy.
- Mäkinen, P., Raatikainen, E., Rahikka, A. & Saarnio, T. 2011. Ammattina sosionomi. Helsinki: WSOYpro Oy.
- Oikeusministeriö. 2013. Ajankohtaista. Tiedotteet. Viitattu 11.11.2014, <http://oikeusministerio.fi/fi/index/ajankohtaista/tiedotteet/2013/06/tutkintaryhmalapsenkuolemaanjohtaneetperhevaki-valtatapauksetotettavasystemaattiseenseurantaan.html>
- Oikeusministeriö. 2014. Valmisteilla. Kehittämishankkeita. Viitattu 11.11.2014, <http://www.oikeusministerio.fi/fi/index/valmisteilla/kehittamishankkeita/kansallinenrikosuhripolitiik-kajauhrientukipalvelut-hanke.html>

Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. 2013. Verkkokatsauksia 29/2013. Viitattu 21.1.2014, http://www.optula.om.fi/material/attachments/optula/julkaisut/verkkokatsauksia-sarja/0mwrzoHEI/29_henkirikoskatsaus_2013.pdf

Palosaari E. 2008. Lupa särkyä – Kriisistä elämään. Helsinki: Edita Prima Oy.

Parkkunen, N. Vertio, H. & Koskinen - Ollonqvist, P. 2001. Terveysaineiston suunnittelun ja arvioinnin opas. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus. Viitattu 11.11.2013, http://www.health.fi/content/files/jul_laa_suunnitteluopas.pdf

Pelin, R. 2008. Projektihallinnan käsikirja. Helsinki: Projektijohtaminen Oy Risto Pelin.

Pelin, R. 2009. Projektihallinnan käsikirja. Helsinki: Projektijohtaminen Oy Risto Pelin.

Pesonen, S. & Tarvainen, J. 2001. Julkaisun tekeminen. Julkaisuntekijän peruskirja. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Pojjula S. 2002. Surutyö. Helsinki: Kirjapaja Oy.

Pojjula S. 2007. Lapsi ja kriisi. Helsinki: Kirjapaja Oy.

Pojjula S. 2010. Henkirikosuhrien perheenjäsenten selviytyminen, mielenterveys ja kokemukset tuesta ja palveluista. Sosiaali- ja terveysministeriö. Selvityksiä 2010:21. Viitattu 21.1.2014, http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=1082856&name=DLFE-12532.pdf

Poliisiammattikorkeakoulu. 2014. Kirjasto. Viitattu 12.1.2014, <http://www.polamk.fi/poliisi/poliisioppilaitos/home.nsf/pages/F1577B7A54CE2DE7C2257527002D5468>

Rantanen T., Rossinen J. & Kjällman P. (toim.) 2011. Rikoksen uhrin käsikirja. Juva: Bookwell Oy.

Saari S. 2000. Kuin salama kirkaalta taivaalta. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.

Saari S. 2003. Kuin salama kirkaalta taivaalta. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.

Silfverberg, P. 2007. Ideasta projektiksi – Projektityön käsikirja. Helsinki: Edita.

Suomen mielenterveysseura. 2014. E- Mielenterveys. Vaikeat elämäntilanteet. Viitattu 12.10.2014, <http://www.e-mielenterveys.fi/vaikeat-elamantilanteet/suru/traumaattinen-suru/>

Talentia. 2014. Viitattu 13.10.2014, http://www.talentia.fi/files/3798/SOSIONOMIEN_AMK_OSAA-MISESTA_I_11062014.pdf

Tilastokeskus. 2014. Oikeus. Viitattu 12.1.2014, http://www.stat.fi/tup/suoluk/suoluk_oikeusolot.html#rikollisuus

Traumaterapiakeskus. 2013. Psykkinen trauma. Viitattu 28.12.2013, <http://www.traumaterapiakeskus.com/18>

Vanhatalo, E. 2007. Projektimallin kehittäminen proakatemiaalle. Tampere: Tampereen ammattikorkeakoulu. Viitattu 9.11.2013, <https://oa.doria.fi/bitstream/handle/10024/7036/Vanhatalo.Eija.pdf?sequence=1>

Visuaalisen viestinnän suunnittelijoiden järjestö Grafia ry. 2014. Tekijänoikeus. Viitattu 6.2.2014, <http://www.grafia.fi/jasenille/tekijanoikeus/>

Victims of Homicide Support Society of Edmonton. 2009. Viitattu 23.9.2014, <http://www.victimsof-homicide.org/>

Yle. 2014. Uutiset. Viitattu 10.11.2014, http://yle.fi/uutiset/kempeleen_pahoinpitelyjen_tutkinta_laajeni_sosiaaliseen_mediaan/7566825

LIITTEET

TEHTÄVÄLUETTELO

LIITE 1

	TEHTÄVÄN NIMI	ALKU PVM	LOPPU PVM	SUUN. TUNNIT	TOT. TUN- NIT
1	Projektin ideoiminen ja asettaminen	9/2013	4/2014	10	10
	Alustava aiheeseen tutustuminen	9/2013	4/2014	20	20
2	Aiheeseen perehtyminen	10/2013	9/2014	100	150
	Tietoperusta	12/2013	4/2014	100	120
3	Projektin suunnittelu	12/2013	4/2014	50	50
	Projektisuunnitelman toteutus	12/2013	4/2014	100	120
4	Oppaan ideointi ja luonnostelu	1/2014	4/2014	20	20
	Oppaan suunnittelu ja kehittäminen	2/2014	4/2014	30	30
	Oppaan toteutus ja viimeistely	3/2014	4/2014	20	40
5	Loppuraportin kirjoittaminen, esittäminen ja projektin päättäminen	8/2014	10/2014	100	250